

Hind 20 senti

Ilukirjanduslik raamat-ajakiri
HUVITAV RAAMAT 1936

N° 1

Ernst Krusten:

100 halli juust

KIRJASTUS OLION TALLINN

Ilukirjanduslik
Raamat-ajakiri

HUVITAV RAAMAT

Ilmub 1936 aastal

2 korda kuus, igal 1-sel ja 15-dal kuupäeval,
aastas 24 iseseisvat raamatut à 64 lehekülge

Vastutav toimetaja **Georg Naelapea**

HUVITAV RAAMAT taotleb raamatu-aasta sihte: **Eesti väljaanne olgu hääl ja odav!**

HUVITAV RAAMAT on määratud igaühele ja igale kodule. Ta on sõbraks kõigile neile, kes peavad lugu **häälst kirjandusest**. Ta on mõnus vestleja ja huvitav kaaslane reisil: ilmub tasku kaustas, vastupidavas broshüür-köites.

HUVITAV RAAMAT tahab avaldada eeskätt eesti autorite töid, annab aga ka ruumi parimaile väliskirjanike toodetele.

HUVITAV RAAMAT toob erinumbrites huvitavat lugemist ka lastele.

HUVITAV RAAMAT

on odavaim rahvaraamat. **Kr. 4.** — eest saab tellija 24 raamatut à 64 lhk. — aastas üle 1500 lehekülje eesti ja parimate välisautorite töid.

Iga raamat sisaldab **autori pildi ja eluloo.**

Tellimise hind ühes posti saatekuludega:

kuuks	—	kr. 4.—
—	„	2—
—	„	1.—
—	„	0.75
—	„	0.40

Tellimisi võtavad vastu kõik E. Vabariigi postiasutused ja kuukirja OLION'i tellimiste ja kuulutuste vastuvõtjad.

sisikmüügil iga raamat **20** senti.

tuste hinnad 1936 a.

1/4 lhk.	1/2 lhk.	3/4 lhk.	1 lhk.
5.—	7.50	4.—	2.50
—	10.—	5.—	2.50
—	7.50	4.—	2.50
—	12.50	6.50	3.50

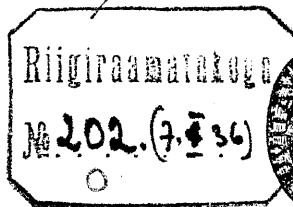
raamatu külje pind 90×130 m/m.
Hinnad erikokkuleppel.

HUVITAV RAAMAT NR. 1

ESIMENE AASTAKÄIK

2. jaanuar 1936

Sf. 21679

AJAKIRI HUVITAV RAAMAT

Ilmub kaks korda kuus Tallinnas
igal 1-sel ja 15-ndal kuupäeval

G. Naelapea vastutaval toimetusel ja „Kirjastus
Olioni“ väljaandel

Toimet. ja talit.: Tallinn, Rataskaevu 6—2, tel. 446-52

ERNST KRUSTEN

Sünd. 30. apr. 1900 Murastes, Suuropi poolsaarel. Kirjanik Pedro Krusteni ja kunstnik Otto Krusteni vend. A. 1927 ilmus temalt novellikogu „Kanarbik“. Kaks aastat hiljem auhinnati romaanivõistlusel ta romaan „Mineviku jahil“. Avaldanud ka luuletusi ja hulk lühijutte ajakirjanduses

ERNST KRUSTEN

100 BALLI JUUST

KIRJASTUS OLION TALLINNAS

1936

Kaanel V. Timm'i «Majoolika»

J. & A. Paalmann'i trükk. Tallinn, V. Karja 12. 1936.

Hõberebane

I

TUND on alles ennelõunane ja Mooses Salemsonil aega. Ta istub aias kuuri seinä ääres päikesepaistes, mõnuleb selle üha paitavamaks muutuvast mõjust ja loeb rahulikult. Aguli tänavate tagasihoidlik müra keskpäeviti raugeb peaaegu täielikult. Aias õitseb veel lilli. Punased mungalilled väänlevad mööda kuuriseina ja pikad kollaste õitega möldrililled õõtsuvad tänavapoolse plangu ääres. Siin ei ole midagi haruldast. Ei ole haruldast selleski, et Mooses Salemson istub siin. Ta on istunud siin kõik suvepäevad, varakevadest pääle. Palju aastaid juba. Alles sügisvilu peletab ta siit, sunnib pagema ahju juure, lambipaistele.

Kuid täna on alles esimene september. Lendleb mesilasi; eemal männiku all õitseb kanarbik. Täna juba varahommikul läks lapsi kooli, suuri ja väikseid, poisse ja tüdrukukesi. Nende kilkeid ja süütut jutuvada kuuldi jälle kasteaurustel tänavatel. Esimene koolipäev; nad olid kõik puhtais rõivais ja värsked.

Ja Mooses Salemson, see tavaline kauamagaja ärkas täna varakult. Nagu igal aastal sel päeval. Juba eelmisel

õhtul ta ajas habeme, pani selga lumivalge särki ega uinunud niipea. Ta ootas hommikut. Ja hommikul juba vara läks ta hoovivärvasse, seisis sääl kannatlikult, väri-sedes hommiku jahedusest.

Mooses Salemsoni ilme oli pühalik ning tõsine. Ta vaatas lapsi, kes läksid kooli. Ta armastab neid, nende noored hääled helisevad ta hinges nagu templis. Neil silmapilkudel kõik on ta hinges nii puhas nagu päikesekiir kastepiisas. Ta armastab neid ja ta mõtted rändavad nendega üle päikesepaisteliste platside mineviku muinasmaale.

Tal pole tulevikku, sellepärast hellitab minevikku. Läheks tagasi sinna, kuigi ilu säälgi oli üürrike. Võtaks raamatupakikese ja läheks ühes väikestega. Kooliraamatud, mida seitsmeteistkümne aasta eest kandis enesega, ta on hoolikalt alal hoidnud. Nad on ühes pakis, seotud punase paelakesega. Võibolla sääl, nende koltunud lehtede vahel leidub veel lapsepõlve-aegset tolmu. Mõni nendest päikesepaistel tantsisklevaist tolmu-kübemeist, mis kerkisid tennisplatsilt, tänavalt köietehase väravate taga.

Seitseteistkümmend aastat ta on tihendanud oma igatuslikke mälestusi. Aeg ei ole neis midagi kustutanud. Vastupidi. Iga aasta, iga seljataha jäänud aasta lisandab neile omalt poolt aardeid, uut päikesekulda, uusi tolmu-kübemekeksi.

Mis juhtus vahepääl, seitsmeteistkümne aasta kestel, see ei lähe talle korda. Vähe häirib ta sisemaailma, seda ebareaalset kullasalve ka agul, selle eriilmed, tänavapiltide naturalism. Kui pimeneb ja harvad elektrituled huikavad üksteist sirges reas, ärkab eluiha. Mooses kuuleb siis joomarite laulujorinat. Ta on elutark, mõistab

kõike seda. Ta teab, et need on kingsepad, lihunikusellid ja leivaküpsetajad, kes otsivad vaheldust. Ta muigab halvakspanevalt: seda otsitakse salakõrtsidest, kahtlastest urgastest. Kuid mõnikord läheb löömiseks lageda taeva all ja siis maksetakse selle vahelduse eest lõhkiste päädega või väanatud põialdega. Mitte kunagi aga arestikambriga, sest korralikud korralvurid põlgavad neid pimedate tänavate agulikaklusi.

Midagi rõõmustavat ei paku miljöö. Tänav, mille servadele pole istutatud ainustki ilupuud, kas lämmatab tolmuga või uputab poriga, olenedes aastaajast. Katuste all on viletsaid üürikortereid, alumistel kordadel asetseb käsitöölise väikseid töötube, poerume — leidlike inimeste igasuguseid ettevõtteid.

Varahommikustel tundidel voorib siit läbi maamehi oma koormatega, ikka solgitünn ühes ja piimanõu teises vankrinurgas. Siis ruttab üksikuid töölisi segamini õppuritega ja sedamööda raueb liikumine. Hoovivärvatest, luitunud plankude tagant, mis kardavad sügistorme ja kehvikute külmi pliidualuseid, väljub harva mõni vanaeit või lohakalt rietatud naine. Mõnel vürtspoe uktsel aetakse juttu. Kingsepad istuvad madalatel järidel ja teevad tööd, seljad vastu tänavat. Priimuseparandaja vestleb pagariga, vorstivedaja istub punasel kastvankril ja sõites mööda kergitab kübarat lihunikkudele. Kellasepp on ninapidi mingi kellavärgi kohal. Laulatussõrmustega laekas ta ootab maanäitsikuid, äratuskelladega — noorpaare. Maainimeste tulekut. Nad jätavad toiduained linna ja võtavad linnast kaasa sõnniku ning kõik jätised. Need armsad inimesed, kes seda ainetevahetust nii häätaht-

likult juhivad, peafavad oma hobused poodide uste taga, teevad sisseoste, rüüpad viina ja sõites tagasi hakka-
vad laulma metsade ja maa lähedusest.

Kuid kõik see ei häiri Mooses Salemsoni sisemaailma kuldseid virvendusi minevikust. Ta evib oma ilusa maa-
ilma, oma riigi, mis asub kõrgemal ja kaugemal sellest kuurelamust, kus elab.

Kuurelamu kuulub paksule lesestunud vanamoorile, keda koduõues hüütakse proua Naelaseks. Pääleselle kuu-
lub talle veel nurgamaja, üks paremaid ses tänavas. Et proua Naelas ise pole nägus, on ta uhke oma nägusale majale. Kuid tema, sellest uhkuse elektrist laetud kõue-
kärgatused ega lihava näo naeruvined ei ulatu Salemsoni südamesoppidesse.

Keskpäevasesse vaikusesse tardunud agul ootab õhtu-
poolikut, et äritseda. Ka Mooses Salemsen, tüdinenud igav-
vast lektüürist, ootab keskpäeva möödunemist. Ka temale õhtupoolik on kallid. Teised tahavad tegutseda, tema võib aga ainult vaadelda. See juut ei rutta ega äritse. Tal on rohkem aega kui armukesel, kes haigutab rinnuli ärkli-
toa aknal ja ootab kallima kojutulekut vabrikust.

Septembri selged taevad on lõpmata õrnad, aedade värvirikkus silmipimestav. Mesilased siiski kaovad aiast esimeste varjudega. Nad on ennem kadunud, kui esimesi koolitsaabuvaid väikseid on näha läbi mõldrilillede pikka-
de varte.

Mooses Salemsen tõuseb ja läheb hooviväravasse. Temalt nõuab see ilmatu palju aega.

Nende hoovivärvakas kasvab ainus hõbepaju. Mooses seisab selle all, puhas särgiesine ja aetud habe loob talle piduliku meeoleolu.

Üks vürtspoe uksekelluke hakkab tilisema, maamehed on jõudnud turult tagasi. Kaks hobust seisab parkali ukse taga, hambad sõbralikult üksteise lakas nakitsemas. Pisut eemal on vürtspood, vana sildiga, mida ehib veel suhkrupää, siis on lihakauplus, selle järgi juuksur ja siis jällegi vürtspood.

Mooses Salemsoni pilk on suunatud vastaspoolele, kus asub köietehas. Lapsi läheb koolist, neid läheb üksikult ja suures summas. Nad käratsevad.

Naeratuse tänav nüüd tõesti naeratab.

Köietehase lattaia taga kasvab kirsipuid, jalgvärv on nende all roheliseks värvitud. Seda jalgvärvavat Mooses vaatab ainiti: kas ka täna sellest jalgvärvavast läheb sisse tütarlaps, valge kraega koolikleidis ja linalaka pääga.

Minevikupilt muutub üha selgemaks, ta usub nägevat seda.

Siin, selles hoovivärvakas hõbepaju all ta seisab, unistab ja armastab seda elu. Päevast päeva ja aastast aastasse. Paju kasvab metsikult ja kiiresti, kuid Mooses on jäänud niisama suureks, kui oli kuueteistkümnepäevaseks. Keegi ei või ütelda, et ta on kahekümnekaheksa-aastane mees.

Ta on põlevate silmadega käabus; küürakas, kes liigub vaevaliselt kahe kargu najal, õlad surutud üle kõrvade ja kütür kasvanud kuklani.

II

HOOVIVÄRAV on tema maailma aken. Kui ta avab selle, näeb ta ammutuntud maju, tuttavaid tänavanurki ja nägusid, mis tal igapäev silma ees. Kuid ometi igakord, kui ta lükkab lahti värava, loodab näha midagi uut.

Sel õhtupoolikul Mooses näeb Naeratuse tänavas uut inimest, võõrast nägu. Ta tunneb kõik alatised mööda-käijad, vähemalt näo järel, kuid seda meest ta näeb esmakordselt siin. Mees on lühike, ta käib edasi-tagasi ja nähtavasti ootab kedagi. Ta on slaavlane. Keskealine, roosa näo ja kollaste juustega, mis pikkadena ja sirgetena ulatuvad välja nokatsmütsi alt. Juba mitmendat korda ta läheb mööda, huuled prundis, näol peaaegu lapselikult õnnetu ilme.

Mooses teritab tähelepanu. Teda huvitab iga uus nägu ja ta püüab mõistatada, mis võis olla säärase mehe elukutseks. Kuid ta pureb seda küsimust nagu rauk pähkli. Mehe riietus on keskpärane, mehe ilme näib talle rumal, kuid siiski mitte harimata. Paaril korral kohtuvad nende pilgud ja siis näeb ta nii lõpmata siniseid silmi, et ta lauged korraks värahtuvad seletamatust tundest. Ironiatuksatusega suunurgis ta tõrjub selle ebamugava tunde ja näeb rahuldatuna, et järgmisel tagasikäigul mees on siirdunud teisele poolele. Ta vaatab kirsipuid köietehase aias, ei tee välja Moosesest. Näib, nagu hakkaks ta iga silmapilk vilistama. Nii ükskõikne näib ta pärast seda, kui on taibanud, et teda peetakse silmas.

Hakkab hämmarduma, kui Moosesele meenuvad ta majapidamise tülikad kohustused. Pool tundi kulub kütürakal selleks, et välja viia solgipang. Proua Naelas täna teda

ei abista. Näeb küll, kuidas ta heitleb läve taga. Proua Naelas vaatab täna viltu; ta on pahane: keegi on seeni leotanud tema palis.

Kuid Mooses tuleb toime üksindagi. Pärast seda ta täidab petrooleumilambi ja kui asub uuesti valvepostile hoovivärvavas, kõnnib roosade põskedega slaavlane ikka veel edasi-tagasi. Kuid ta kõnnib nüüd palju hooletumalt, kui päeval. Müts lükatud ühele kõrvale ja pabeross rohkem närimiseks kui imemiseks suunurgas.

Varsti Mooses ei näe paberossi ega meest. On muutunud niivõrd hämaraks, et ta võib kuulda ainult samme ja kõhatusi.

Kastet tilgub räästastest, tähti sirab taevas. Need vaatavad alla puhtalt nagu õndsate või rumalate silmad. Ja Mooses Salemsen seisab hõbepaju all, lüües aega surnuks osavõtuga võõraste saatusest, nende mõistatadahahtmisega. Tema juures see on kujunenud spordiks, ainsaks keskendatud huviks. Ta enda elu on sündmustevaene, tal endal polegi elu, ta ei puutu kokku sellega. Ta elab oma küüru taga nagu luuletaja ja näeb elu sageli väärkujutluste roosilisuses. Mõnekümnekroonine toetussumma suguvendade armust ei võimalda talle midagi muud kui kõige üksluisemat äraelamist. Madalalaelises toanurgas ta võib ainult ärgata ja uinuda, pärast karkudele toetunud möödakäijate vaatlemist värvavas. Kuid ta siiski igatseb elu. Muidugi mitte seda viletsat, mida elab ise, vaid mis liigub plangu taga, vilistab ja kihistab naeru tänavail. Elu, mida näeb läbi akende hästi sisustatud kortereis, koduselt valgustatud tubades, raadiohelidega avatud akendest. Elu, mis teenib raha, pälvib armastust, võitleb enese

eest iseseisvalt ja tema, Mooses Salemsoni arvates saavutas nii paljugi. Tema elu on vilets, sellepärast elab säääl, kus pole teda. Ja see elu on talle täis salapärast rõõmu, mõistatuslikkust ja arvamatu õnne.

Tõepoolest, tema elu on üksluine. See ei võimalda tekkida ühelgi lootusel, midagi lõpetada pääle päevade, mis kaovad, ega millegagi valmis saada, pääle armetu olemasolu. Ja sellega ta tuleb toime nagu kõik teisedki. Need on küll masendavad ja kurvad väljavaated küürakale, kel pole jumalat. Ta ei usu, et elu uuesti algab sääälpool hauda. Selle öö tagant ta ei suuda seletada uut koitu.

Juba poisikesena ta põlgas rabbisid, ei tunnustanud nende usulisi eeskirju ja vihastas sellega isa.

Ta isa, ametilt kardsepp, oli räpane ja usklik mees, poolkurti, kes rääkis valjusti, pää viltu, vaskne toru kõrva ääres. Mooses mälestab teda imehästi, kuid ei tea midagi emast, kes oli ära joosnud isa juurest juba siis, kui tema oli alles laps.

Ja Mooses, vigane juba sündimisest, võis ometi sellal, kui algasid kooliaastad, käia ainult ühe kargu najal. Siis tal puudus veel küür. Mitmed arstid, kes olid ta läbi vaadanud, andsid lootusi tema täieliseks paranemiseks. Ta pandi kooli, kuhu kardsepa kodust polnud väga pikk tee. Säääl ilmutas ta imetlemisväärset andekust. Varsti ta oli esimene poiss koolis ja tast sai õpetajate lemmik, keda ülistati ning säeti eeskujuks. Kuid ta oli tark ja seda isemeelsem. Isa polnud temaga rahul.

Töökoda asus alumisel korral vastu tänavat ja kuna nad elasid teisel korral töökoja pääl, pidi ta koolist

tulles minema läbi töökoja. Oli küll veel teine sissekäik õuest, kuid ta ei saanud tarvitada seda, kuna vajas midagi loomulikumat kui see, et isa ta hilinemisi kohe märkas. Mooses ei tulnud õigeks ajaks koju. Ütles, et tal on kark, sellepärast ei jõua teistega ühel ajal. Kuid see polnud õige. Vana Ibrahim, kes kolme selliga ehitas kardkatuseid linna suurematelegi majadele, polnud loll, et seda mitte taibata. Näis, et vasktorus, kuhu pidi kõneldama, asetses säädeldis, mis eraldas tõe valest.

Moosese vale kukkus läbi. Ta oli mõnikord hilinenu terve tunni ega saanud kõike veeretada kargule, ainsale kargule, mis võimaldas üsna nobedat hüplemist. Ja alul ta oli tulnud koju korralikult.

Ibrahim ei teadnud, kus ta selle aja veetis ja väike Mooses sai koju tulles sagedasti raputada. Poisile muutus siis kogu maailm kirjuks ja ta võis näha, kuidas töötoa laesrippuvad kardnõud tantsisid. Ja kui ta nägi veel midagi muud, siis oli see vana selli, Timusmaa pää, mida see raputas sellal, kui teda raputati. Ta kinnitas sellesse oma pilgu, nägi mehe häid ja peaaegu vesiseid silmi, ning see mõjus päästvalt. Kui poleks töötoas olnud seda kristlast, võibolla ta mõnikord oleks siis minestanud.

Oo, ja Timusmaal oli hää naine. Ta tõi mehele toitu töötuppa ja, kui ta kõneles oma pisut üksluisel ja laulval häälel, siis see paitas ja lepitas. Sellele mõtles Mooses, kui teda raputati.

Ning teda ei aidatud teisele korrale enam õrna toetamisega, vaid rebiti kraest või turjast, tõsteti nagu takukoonalt. Kuid sellest polnud mingit kasu. Andekas laps ei tunnud vajadust sellisele käitumisele vastata siira-

meelsete seletuste andmisega. Ta muutus kiusakaks ja jäi vaikseks. Mõnikord ta nuttis või vastas teravalt lõikavate sõnadega, mis ilmutasid säärast üleolekut, et isa vabises vihast. Vahest ülalt alla tulles ta oli näost sinkjas punane ja peksis karda nõnda valjusti, et sellid karjatasid, nagu oleks löödud neid. Vana Ibrahim tahtis kurdiks lüüa oma häda, nagu oli poolkurti ise.

Sellal aga Moosese hinges pesitses õrn ja värisev lind, esimese õnne kirju liblikas. Ta viskus asemele kummuli, hoidis seda. Surus käed silmadele, kuni tekkis sinna kõikvärvilisi laiike ja nende sekka väikse tütarlapse, kristlase linalakk pää. Ei, kellelgi polnud nii osavõtlikku hinge ega nii siniseid häid silmi, kui köiemeistri tütrele Editil.

Kui nad tulid koolist, kandis Edit tema raamatuid. Nad viitsid aega iga päevaga ikka rohkem, üha julgemaiks muutudes. Kaldusid aga sageli kõrvale otseselt koduteelt. Läksid mäele, istusid pingil, eemal üksteisest ja jagasid maiustusi, mida kumbki ostis oma taskuraha eest.

Nende sõprus algas juba esimesel koolinädalal, juutide uus-aastal, mil vana Ibrahim, pärast seda kui oli sellid saatnud ühe maamaja katust parandama, ise palvetas õhtuni sünagoogis. Mooses tuli koju ainult pisut enne isa, nägemusega noores hinges, valgustatud meeltega. Oli leidunud keegi, kes temaga tahtis olla sõber. Vana teenijanna ei reetnud teda ja, kui isa, tulpinud palvetamisest, heitis puhkama, oli Mooses kahekordselt õnnelik.

Sellest ajast ta kohtas Editit iga päev. Kui üks neist vabanes varem, siis see ootas teist. Nii oli kokku räägitud ja sellest tekkis suuri hilinemisi kord ühel, kord

teisel poolel. Edit võis seletada seda kinnijäämisega, kuid ainult halb õpilane sai läbi selle kavalusega. Mooses, pärast seda, kui oli katsunud süüd veeretada kargule, pidi õigust rääkima või vaikima.

All töötoas vana Ibrahim peksis karda ja õhtul tuppa tulles arendas oma oskuse miimikas ja žestikulatsioonis äärmuseni. See kõik ei aidanud, jäi mahavisatud vaevaks. Alul ta süüdistused peatusid õpetajail, kes tema arvates olid rikkunud lapse, teda ettevaatamatult liig targaks ülistades. Ta otsustas minna kooli, et sellest kõnelda, kuid enne kui jõudis tegutseda nõnda, avastas hoopis kohutavama asjaolu.

Ühel päeval, kui ta läks linnast ostma karda, tabas ta Moosese valgepäise kristlasega peaaegu kesklinnas, kus nad vaatasid tennismängu. Nad seisid säääl käsikäes nagu väiksed armatsejad. Vanas kardsepas süttis püha viha. Kuid ometi ta ei seganud neid rohkem kui et lahutas nende käed, lüües vaskse kuuldetoriga poja käsivarrele.

Ta pilk oli kuri, kuid läks edasi. Mooses mõistis, et nüüd läheb halvasti, sest tennisplats asus kaugel kõrval kooliteest.

Isa kojutulekuni ta soomustas ennast kuidas oskas, oma õnne õrna lindu, mis nüüd oli avastatud ja värises kõige halvema kartusel.

Vana Ibrahim sel päeval linnas materjale ostes ja töid kaubeldes tundis otse haiglast vajadust, tõmmata kellegi nahk üle kõrvade. Ja et see viimase tehingu juures tal ka tublisti õnnestus, siis tuli ta koju leebemana, kui Mooses julges oodata.

Võttes poja käsile, ta ütles, et on patt kristlasega pidada ükskõik milliseid suhteid pääle ärisidemete. Seekord ta ei raputanud Moosest, rääkis ilusasti, katsus mõjuda kasvatavalt, taltsutades endas peituvat looma. Ta urises tasa ja vahetpidamata kogu õhtu. Sääljures ta tundis, et laps sidus teda mälestusega armastusest noore ja ilusa naise vastu, keda leinamast ta ei suutnud veelgi lakata.

Tal oli kahju naisest, kellele oli olnud sageli toores, määratsev ja kiivas metsloom.

Nõnda ta oli seda usklikum, mida rohkem toored jõud tas liigahtasid. Ta võitles enesega ja võitles pojaga nagu vagamees. Kuid, oh häda, patt oli juurdunud liiga sügavale. Mooses ei võtnud teda tõsiselt, tegi talle solvavaid vahemärkusi, naeratas kogu aeg irooniliselt. Pidas end ülal, nagu oleks ta juba ei tea kui vana, ei tea kui elutark.

Usk andis seekord vanamehele jõudu, seda kõike siiski jätta hoomamata. Ta kannatas, kuid ainult niikaua, kui Mooses ütles, et ta pole usklik. Ütles seda sellise endastmõistetavusega, nagu seisaks küsimuses ainult söögiisu.

Sellest jätkus, et vana Ibrahim tegi oma karmi otsuse. Ta ei lasknud poissi entam kooli. Varsti rabbi hakkas kodus käima, Moosesele salme õpetamas. Poleks võidud välja mõtelda noorele oma isade ususalgajale raskeimat karistust. Imelaps oli pistetud puuri. Varaküpsenu, kes alahindas oma hooldajaid, kannatas sellest hirmsasti.

Ta jäi isemeelseks ja kinniseks. Ignoreeris isa korraldusi, ei õppinud midagi, ja kõneles läbi akna Editiga,

kui see koolist tuli või sinna läks. Sageli pidi isa töötoast jooksuma üles ja sulgema akna, et takistada laste kõnelust. Kuid siis nad lehvitasid üksteisele rätte.

Ainult sellistel puhkudel Mooses oli veel laps. Rabbile ja isale ta suhtus täisnimese vaenulikkusega. Rabbi, kui gi vali mees, sai Ibrahimilt juhtnööre veelgi karmimateks korraldusteks.

Nüüdsest õppetunnid muutusid üha tuimemaiks, õpetuseandja päalekäivamaks. Küsimuses seisis hinge päästmine.

Mooses suhtus sellele visadusele imetleva rahuga. Kuid mõnikord ta oli liigutatud. Siis ta mõtles kaastundega vanadele meestele, kes kulutasid asjatult niipalju energiat.

Kord, kui talle rabbi jälle tundide kaupa oli seletanud salme, kuulis ta alt tänavalt tütarlapse hüüdeid. See oli Edit, kes tuli koolist ja teda aknale hüüdis. Mooses tahtis tõusta, kuid siis pani rabbi käe talle õlale, vajutas ta karmilt paigale.

„Kool on lõppenud,“ ütles Mooses õpetlikult. Rabbi ei lasknud end eksitada. Ta jätkas koondunult ja jõuga. Siis tuli Moosese kord lugeda, kuid talle oli sellest villand.

Ta tundis vastumürki rabbi karmusele — tegi enese märjaks. See oli leidlik ja lihtne lõpp tuupimisele, seks korraks ja igaveseks. Ta juhtis sellele rabbi tähelepanu talle omase iroonilise naeratusega.

Kiri keelas rabbile pühakirja õpetada roojaga ühes ruumis, rooja läheduses. Roojane õpilane, kahjurõmutsev ja üleolev, ootas aga tema lahkumist. Hetke rabbi

näitas end üliauväärsena, siis koristas pühad raamatud ja väljus toast sõnalausumata.

Alles kostusid tema solvatud sammud trepilt, kui Mooses ruttas aknale, selle avas ja alustas vestlust tütarlapsaga. Ometi ta oli avanud akna enda hukatuseks.

Vana Ibrahim tупpa tulles leidis Moosese rinnuli aknalaualt. Võibolla ta oleks talitanud teisiti, kui ta hävitav pilk, igasugust liikuvust minetanud, metsikuks lõustaks tardunud ilme oleks Moosesele avaldanud vähimatki mõju. See, kes ignoreeris tema sügavalt vapustatud olemasolu, polnud talle enam poeg, oli roojane kutsikas. Ta haaras Moosesele kraest, tõstis ta üles ja viskas teise korra aknast tänavale.

Poiss jäi sinna tükiks ajaks. Rabbi, nagu must vari, möödus tast silmi pilgutamata ja sünge. Mooses ei teinud häält, ei kaebanud; evis suurt tahtejõudu. Ammutas seda väikse Editi karjatusest, millega see ära jooksis. Hoidis sellest nagu ankrust, ujus nagu päästevõöl. Ja sellal, kui tuli naise kokku, ta hinges levis õnnelik tunne. Ei kuulnud naiste hädatsemist ega sõimu vana Ibrahimide aadressil, kuulis vaid oma südame õnnelikku sosistamist väikse tütarlapse pisaratega. Edit oli nutnud tema pärast!

Teda pääraputamiseга lohutanud, Timusmaa ja vana teenijanna koristasiд ta tänavalt.

Sellest ajast Mooses Salemsen on täielik sant. Ammugi tal pole lootusi paranemiseks. Ta vaatab rohkem teiste elu, kui elab ise. Teda huvitavad teiste saatused, ilma et võiks liita enda saatust nende omadega.

Kängunud keha kasvatab ainult küüru, see on nagu mägi, mis ähvardab teda matta. —

Karkudel kõrgele tõstetud õlad väsivad, need suruvad ta luise, kitsa näo põlevate silmadega vastu taevast. Tähti sirab taevas ja Moosese mõtted rändavad. Kardtorud, kus kastepiisad laulavad monotoonselt, on vana Ibrahimi ja tema sellide meisterdatud.

Mooses elab ikka veel samal hoovil, kus ta lapsepõlv möödnes. Ta ei ole kolinud rohkem, kui suurest majast hoovipäälsesse kuurelamusse. Pärast isa surma, kes talle ei jätnud nimetamisväärset varandust, tal polnud teist teed. Algas elamine peost suhu, kuid siiski suuremate muredeta, sest lõppeks oli ta liig vilets, et vastutada millegi eest. Sellal ta oli üheksateistkümne-aastane ja Edit käis konservatooriumi lauluklassis. Loodeti temast lauljatori.

Neid teateid ta hankis hädelt Timusmaadelt, kes koguni teadsid Editi ja ta vanemate aadressi. Neil aegadel tal polnud enam lootusi näha oma linalakka. Ehk kui neid võimalusi oleks olnud, siis ainult tänu juhusele, mis temale oleks tähendanud kurba õnne.

Moosesel polnud vaja Editi aadressi, ta ei kavatse- nud kirjutada, nähes ette selle sammu mõttetust. Polnud ju tema süda raudne, et seda oleks võidud lõhkuda vasaraga. Ka tema lootis tütarlapsest lauljatori, võibolla palavamalt kui keegi teine.

Ja elas vaikselt sel hoovil. Ajajooksul muutus siin väga koduseks. Ta harjus isegi proua Naelase kapriisidega, kes mõnikord armastas kakelda tüürihistega, neist nõrgemaid koduselt kanseldades. Kuid seda tuli mõista. Tal oli harjumus abielust veres — pidi kamandama.

Muide, Moosese suhtes lesk oli vähem kiusakas, peitis oma jonnakust. Mõnikord ta oli koguni hää. Aitab tal kanda vett, lõhub puid ja toob sooja sööki. Vaesele küürakale!

Üürimaksu tähtpäevadel ta harilikult on purjus. Ostab ise või talle tuuakse. Üürnikud, kes tahavad temaga hästi läbi saada, näevad hää lepitusvahendi viinas. Vanamoor on kaval, ta rikub meelega vahekordi, et viina saada.

Siis ta punetab ja sulab, sunnib kõiki jooma. Moosese ta peaaegu lämmatab oma lopsakusega. Siiski küürakale ta püüab olla emalik, ka nendes kaisutuskatsetes, mis on paratamatud purjuspäi. Peab olema jalgu, et põgeneda, kuid Moosesel on ainult kargud. Need ei päästa teda. Ta tõmbub siis veelgi väiksemaks, naeratab tõrjumata ja katsub elutargalt vastata paljukogenud ja paljukannatanud lesele.

Kuid on ka tõsisemaid hetki, mil proua Naelas on kaine ja siiski mossitab, kuigi ta sellega ei taha pressida üüritähtpäevaks vaeselt kirikurotilt viina. Nendest kavatsustest Moosese suhtes proua Naelast hoiab suuremeelsus ise.

Päeval, mille õhtupoolikul Mooses nägi tänaval marsivat venelast, oli paljukannatanud lesknaine aina mossitanud. Mooses ei tea selle põhjust, et keegi oli hommikul seenil käinud ja neid hiljem leotanud majaperenaise palis. Mooses on rahuarmastaja ja pelgab riidu. Ta kardab, et majaperenaine kavatses üürikõrgendust. Oma valvepostil väravas ta mõtleb sellele.

Jalutu mõtted rändavad hüppeliselt. Ja roosade põskedega venelane kaob pikkadeks puhkudeks silmapiirilt.

Kuid hetkel, mil näeb tumedat kogu eemalt jälle lähenevat, ta kuuleb, kuidas seljataga majaperenaise uks avatakse. On juba pime, valgusjuga langeb kääridena õuele. Proua Naelas tuleb sihikindlalt — on aeg, mil suletakse hoovivärvad.

„Tere õhtut!“ ütleb vaene poiss naeratlevalt. Ta on väike ja tähelepandamatu. Teab, et muidu vaevalt teda märgatakse.

Proua Naelas nagu oleks ei tea kui kurjasti ehmanud, sülitab laialt. Agulinaine lavastab igapäevsuse teatrit. „Kurat sinu sisse,“ lausub süngelt. „Ma lasen seda põõsast kärpida, muidu ei tea, missugused röövlid siia peitu poevad.“

„Mina ei ole röövel,“ vastab Mooses. „Valvan siin nagu öövaht.“

„Ja mina sulle palka ei maksa, käi magama, mine.“

Mooses tunneb, kuidas jalgvärvad, mille najale ta kүүruga toetunud, hakatakse tõmbama. Tema kүүr annab järele ja ta peab karke kiirustama. Poolkohkunud Mooses veab end eide käsivarre alt hoovile.

Kuid tal pole und ega rahu. Kui ta kord läheb puhkama, siis suleb luugid. Suletud luukide taga ta hommi-kuti võib magada niikaua, kui soovib. Ta on vaba. Keegi ei küsi teda, teda ei nõua teenistus. Õieti ta on küll oma kүүru ori, kuid see peremees, kui magatakse, on väga leplik.

Ta ärkab siis, kui kaste on auranud taevastesse, õine jahedus taandunud. Ta avab silmad, kui taevas on juba

helesinine ja soe. Nii temagi, viletsa, hilised päevad algavad rõõmsalt.

Ta vinnab end suurte jõupingutustega istuma kaevukastile ja andub vaikselt mõtiskelule.

Tähti vaadates ta näeb, et paju tõepoolest tahaks lõigata. Selle oksad ripuvad nagu leinates kedagi. Iga aastaga need hämardavad hoovi ikka rohkem. Nüüd pumbatakse vett hõbedase lehestiku all, kuid paari aasta eest see polnud nii. Mooses näeb seda, kuid tema pole kellegi okste lõikaja. Tema ei saa ronida ega töötada suurte oksakääridega, seistes samal ajal kõikuval trepil. Mooses Salemsen võib ainult vaadelda ja istuda puu all. Temal ei ole muid suhteid selle pajuga. Siiski ta mõnikord võibolla mõtleb, et paju leinab Editit, väikest linalakka, kellest loodeti lauljatarit ja kelle elu nüüd jookseb talle tundmatuile rööpail.

Tähti särab taevas, ja kүүraka mõtted rändavad. Kuid rändab ka üksikuid inimesi, üksikuid kojuruttajaid ja kodust lahkujaid öisel tänaval. Äkki Mooses virgub. Ta kuuleb jutlemist, kaunis ägedaloomulist ja tundeküllast kahekõnet, mis läheneb eemalt. See on mehe ja naise kahekõne. Tänavad on pimedad ja tühjad, nad räägivad kaunis vabalt. Neil on õiendada vanu asju ja nad mõtleavad, et keegi neid ei kuule. Vahetevahel nad seisatavad ja lähenevad siis jälle.

Kүүrakas oma peiduurkas teritas kõrvu. Ta kuuleb hääle paluvat ja ühtlasi vaenulist tooni ning ta süda hakkab põksuma nagu romaani lugemisel põnevale keerdõlmele lähenedes.

„Ei, sellest ei tule midagi välja,“ ütleb naine. „Usu mind, Andrei, ma ei vihka sind, kuid ma ei taha korrata möödunud. Sa tead isegi, et see oli küllalt kurb.“

„Sa ei vihka mind,“ vastab mees, „kuid mina armastan. Ootasin sind kella kuuest ja nüüd saab varsti üks-teist. Kõndisin nõrkemiseni, ootasin sind, ihaldasin. Ihal-dan sind! Teadsin, et sa tuled, olen näinud sind igal õhtul mööda minevat, tänava lõpul trammi ootavat. Tead-sin igakord, kuhu lähed, kuid armastasin. Tean kuhu sa tänagi lähed, kuid palun sind, vannutan sind tulla koju. Tõin vaasi lilled, uskusin, et sa mu palvet ei hülga. Ei, sa ei hülga mu palvet!“

Mooses kuuleb seda üsna selgesti. Paar on jõudnud plangu taha paju alla, siin nad seisatuvad.

„Ma ei taha,“ ütleb siis naine. Jatkates ta hääl kõlab kibedalt. „Mulle ei meeldi oma noorust veeta keldrikor-teris. Noorust, mida pole enam kuigi palju jäänud, mäs-sida närudesse. Ei suuda mõtelda, et peaksin pühkima tänavat. Parem olla ise pühkmeks. Täna, tuhat korda täna!“

„Otsin oma kitarri polkovnikult tagasi,“ ütleb mees. „Pole joonud mitmel kuul, olen hoidnud kokku.“ Tema hääl on veenev ja täis valu, viimse trumbi väljamänginu meeleheitlikku usku.

„Nägin polkovnikut neil päivil, kuna sellest ajast, kui ta müütab ajalehti, võib teda näha kõikjal. Tal on veel üsna kerged jalad. Ta on praktiline inimene, mõlgu-tab veel suuri mõtteid, kavatseb ja plaanitseb.“

„Rääkis ta sulle oma kavatsustest?“

„Oh jah! Ta rääkis laialt.“

„Tal on pää täis mõtteid,“ ütleb mees mahategevalt, „kui aga need ka laiali ei jookse nagu ta armee.“

„Ta on vaimustatud, see on pääasi.“

„Sa lähed siis tema juure?“

„Ei, sellest põlnud juttu! Kuid ta ütles, et sul olevat neil päevil olnud õnne kaardimängus. Sa, olid võitnud pärast seda, kui olid ütelnud, et mina, kui oma kitarriga tagasi saad, jälle koju tulen, oli ta selle sulle annud. Olete koerad mõlemad. Kindlasti, Andrei, sa olid purjus selgi õhtul, sest muidu sa poleks rääkinud mõtte-tusi. Kuid vähe sellest, sa olid nutnud.“

„See on tõsi,“ vastab Andrei, „kui räägin sinust, ei saa hoida pisaraid. Armastan sind, sellepärast. Miks pidin olema purjus, kui nutsin? Nutan sinu pärast, armas. Nutan alati ja ootan sind tagasi. Ja nüüd meil on jälle kitarr. Sa tead, kuidas ma mängin, kui sina laulad. Mis tähendab keldrikorter, mis tähendab olla kojamees, kui ainult võidakse seltsis mängida ja laulda, nagu vanasti! Mäletad Edit, neid õhtuid, mil nõnda mängisime! Mis tähendavad närused riidedki, kui ollakse õnnelik?“

„Minul ei ole häält,“ vastab naine. See on tõde, kuid ta on selles tões otse saatanlikult halastamata.

„Hääle sa saad tagasi.“

„Ei kunagi enam. Ja mul puudub ka hing kitarriga. Ei, Andrei, olgu lõpp! Kitarr ei tähenda midagi.“

„Kui me müsisime selle, siis ometi olid meelega. Sul oli kahju. Ütlesid ise, et sul pole millestki nii kahju olnud.“

„Nii see oli, kuid nüüd pole mul millestki kahju.“

Nüüd on ta jälle eemaletõrjuvalt kalk. Ta hakkab minema, kuna mees püüab teda veelgi hoida. Mooses ei kahtle, et see on valgepäine kõiemeistri tütar, kelle pärast ta tänavale visati. Ning kõige koledam sel hetkel on talle — suletud värav. Ta ei raatsi lahkuda, et võtit tuua. Ta tahab kuulda seda häält, mida pole kaua kuulnud ja milles nii vähe tuttavlikku on säilinud lapseõlvest.

„Edit,“ ütleb Andrei, „miks arvad, et igavesti peame jääma keldrikorterisse? Kui ajad muutuvad, saan jälle ohvitseriks.“

„Neid aegu sa enam ei näe,“ ohkab Edit.

„Maaailmas on kõik võimalik.“

„Ainult mitte see, et luuvarrest püss saab.“

„Sa ei lähe!“ kisendab Andrei.

Nad jätkavad oma õist matka. Edit ees ja Andrei kaagutades kannul.

III

MOOSESEL on sageli olnud õnne kuulatada oma peiduarkast plangu taha seisatuma jäänud inimeste kahekõnet. Ta on kuulanud neid ikka muige ja erapooletusega ja imelisel kombel need vargsi näpatud katkendid, lubamatult omandatud teated võõraste hingede ehtselt või võltsist lainetusest on talle valmistanud kummalist rõõmu. Need on rikastanud ta sündmuskehva elu ja see rikastumine on poetanud ta hinge salajast rõõmutsemist.

Ent äsjane kahekõne ei mana ta kitsaile huulile muiet. Temal, kes hüljatud kõigest seltsimehelikkusest ja sõprusest, on kujunenud põhimõtteks mitte kelleltki paluda abi. Kuid nüüd korruga ta tunneb, et vajab häid inimesi.

See võõras tunne ründab teda ootamatult. Seekord ta on jõuetu sellega heitlema. Sellal, kui ta toob võtme, avab värava ja vinnab enese karkude abil tänavale, ta mõte ründab ringis, kust võiks leida hääd inimest. Paraku see ring on väga kitsas. Ta on jälle täbaras seisukorras, ta vajab kaastundvat pääraputamist, mis teda päästaks.

Ning selles kitsas ringis, kus ta mõte liigub, leidub ainult üks kuju, kelle poole võiks pöörduda. See on emand Timusmaa.

Ta ruttab, kuid ei jõua. Kaugel tema ees läheb kaks inimest. Nad peatuvad vahetevahel, sõnelevad, üks nendest laialt käsi lahutades. Ometi ta jääb maha. Vaatamata Moosese pingutustele suureneb vahemaa. Kui roosapalgeline Andrei veelgi rohkem žestikuleeriks!

Moosese hing tusastub, laubale tekib higi. Hetkelisele rõõmutsemisele, et jälle oli midagi kuulnud oma koolikaaslasest, järgneb tume nukrus.

Seitse aastat ta luges järjekindlalt kõiki teatrikuulutusi, lootusega leida säält oma lapsepõlve sõbratari nime trükituna ja kuulsana. Nüüd lõppeks kuulis seda allakäinud ohvitseri suust, kes teenib leiba kojamehena!

See ei ülenda tema meelt. Ja nüüd ta kahjatakse, et omal ajal ei õppinud kellasepaks, nagu oli kavatsenud kord. Tal olid osavad sõrmed, nagu ütles too pungsilmne meister, kelle juures õppis peaaegu aasta, kuid siis tüdines ja lõpetas. Võibolla laiskusest, võibolla äkkitekinud ülekohtu tundest, et ta väledaid käsi kasutati ainult söögi- ja väikese taskuraha eest. Sellest ei jatkunud tasumiseks emand Timusmaalegi, kes teda sageli oma käsivankril kohale ja säält õhtul jälle tagasi sõidutas.

Kuid tal olid osavad sõrmed ja nüüd ta oleks võinud olla peen oskustööline, hästitasutav ja kindla kohaga. Ta hakkab otsima oma häid omadusi, leiab ja avastab neid terve rea. Veendub selles, et talle ei tekita mingeid raskusi, olla vooruslik, töökas ja ausam paljuist teisist. Kõrvutades end langenud emigrandiga, ta näeb end võr-
ratult kõrgemal sellest.

Seda rohkem põhjust on tal ruttamiseks.

Aguli põiktänavad on pimedad ja kitsad. Üle madalate plankude sirutub oksi üle tänava. Need puudutavad Moosese pääd, meenutavad talle, et ta on paljaspäi. Ta ei mu-
retse selle üle: ehk on emand Timusmaal mõni mütsilott.

Mooses ei ole teda enam ammugi näinud. Ennem ta käis tihtigi vaatamas kardsepa poega, kuid viimasel ajal ta pole end näidanud. Kas ta on juba nõnda vana või solvas teda proua Naelas millegagi? Lesk ei sallinud leske sel põhjusel, et see käis väljast hoolitsemas tema tüüri-
lise eest. Tema ajudesse ei mahtunud mõte, et keegi tema majas oleks vajanud seda.

Ometi emand Timusmaal oli käimisi linnas. Ta kasvat-
tab juurevilja tüüripeenratel ja peab lehma, elatub sellest. Piima ta veab punase käsivankriga mööda kortereid.

Mooses jõuab kohale ja koputab.

„Sa püha jumal!“ hüüab emand Timusmaa pimedast toast. „Klopite eksikombel minu aknale, viina müüakse teisest majast. Kõrvalt väravast sisse minna.“

„Ära juhata noort inimest hukatusse,“ hüüab Mooses.

Eit toimetab midagi toas ja avab siis õhuakna. Mooses kuuleb, kuidas ta tõrjub kassi, seda riivatuks nimetades. Loomaga ta tõreleb veelgi, kui pistab pää õhuaknast välja.

„Ei tea,“ ütleb emand Timusmaa, „kas saan veel rikkaks, et sind kohe ära ei tundnud. Siin käib ju neid viinajanuseid ühtepuhku.“

Siis ta võtab tule ja korraldab, et kass välja ei pääseks. Viimaks avab ukse. Mooses tõstab oma kargud nagu kohmakad katsesarved tuppa, kus on tunda tugevat lauda lehka. Ta võtab istet, ta õlad valutavad nagu sõduri jalad pärast lahingut.

„Tahad, sa, emand,“ ütleb Mooses, „õnnetusehunnikut täna jälle vedada, nagu vedasid ükskord kullasepa juure?“

„Nüüd, südaöösi!“ imestab eit.

„Praegu on kell ükssteist,“ vastab Mooses ja päästev vale tekib nagu iseenesest. Temale, kes valetab esmakordselt, vale tundub julge ideena. Ta jätkab vaimustatult: „Poole tunni pärast pean olema „Emigrandis“. Mind ootab säääl üks juut, kellelt sain kirja. Tal on jutustada mulle mu emast. Kuid „Emigrandini“ on tükk maad ja mul pole jalgu.“

Sellega emand Timusmaa on pahas seisukorras: temas tekitatud uudishimu lõhub tõrkumise. Ta ei pane miskiks hilist aega, oma suurt vanadust ega selle öise voori grotesksust.

Ta on nõustunud, kuid küsib siiski:

„Miks se juut ei tule sinu juure?“

„Ei tea,“ vastab Mooses, „kiri oli lühike. Kes teab, ehk peitub selle taga ema ise, kes ei taha ilmuda tuttavatesse paikadesse.“

Ja emand Timusmaa seob nüüd räti pähe, otsustavalt. Varsti veereb vanker. Virgunud tuttavast mürast hakkab

ammuma lehm — lese ainus vara, kes lakanud hetkeks mäletsemast.

Tähed on kustunud, piisutab peent uduvihma.

Küüraka katsesarved on asetatud vankriservale, ja van-ker veereb „Emigrandi“ poole — vähimagi otstarveta. Mõned üksikud näevad seda kummalist voori ja seisatu- vad. Kuid mida rohkem siselinna, seda rohkem vastutu- lejaid, valgust, läbisegi sõelumist. Seda vähem nähakse aga neid. Mooses vaatab huviga inimesi, ta ei ole neid kaua näinud nii suures kogus.

„Emand Timusmaa, kas sa tead, kus asub „Emi- grant“?“

„Küll, ma tean.“

Emand Timusmaa veab vankrit nagu vana emaeesel ja mõtleb, kas võiks sel olla mingit tähendust, et lehm am- mus tema kodust lahkudes. Kõikidel sündmustel, unenägu- del ja häälightsustel on maailmas oma tähendus. Enne kui ta vanamees suri, koputati aknale. Kolm korda koputati ja kolme päeva pärast suri vanamees. Ei tule teatamata surm. Viisakust on sel ülearugi; annab märku ja teada endast: valmistu, põrm! Aga noored inimesed kas kardava- vad surma või tormavad ta kaisutusse vägisi. See ei ole kord ega viisakus.

Kuid lehm ammus, ainsa korra, nii imeliselt ja kurvalt! Miks ta ei võinud mäletseada rahulikult ja tukkuda edasi? Ega see ometi tähenda tulikahju, mõnda õnnetust?

Emand Timusmaa oli ülirahutu. Ta peatub laial puies- teel, kus kõigil vaba liikuda.

„Enne kui sinu isa suri,“ ütles ta, „nägi mu vanamees unes, et tuul viis ära ühe uue maja kardkatuse. Veetorudki olid maha langenud!“

„Ja see pidi tähendama?“

„Tähendaski.“

Mooses uurib iga möödaminejat:

„Mina ei usu unenägusid,“ vastab Mooses ja näeb und avasilmi Editist. Igas naisterahvas ta näeb oma koolipõlve sõbratari. Tekib lootusi, mis teda kohe jälle petavad. Ta on oma ema kujutanud väga mustades värvides, tal pole pääle Editi maailmas kedagi, kellest mõelda hääd. Ja polnud kedagi maailmas, kes temast oleks mõtelnud hääd, enne kui tütarlaps kooliteel oli talle kehastanud sõpruse ja hääduse vaimu. Nii see oli tema kitsastesse raamidesse surutud elu juures jäänud tänini. Ta oli vastanud selle tütarlapse sõprusele tänutundest küllastunud joobumusega. Ta oli armastanud ja oli maksnud nende kummaliselt õrnade, varaküpsenu armastuse ärkavate tunnete eest tervisega.

Kui palju aega on veerenud sellest saadik, mil ta viieteistkümne-aastase poisikese mõõtudes kääbuseks jäänud. Ja nüüd ta istub siin, keset südaööd, lese Timusmaa käsivankril, ega küsigi, kas ta voorinaine ka väsinud on.

„Jah,“ ütleb emand Timusmaa, „kõigil on maailmas oma tähendus. Kui olen su „Emigrandi“ ees maha pannud, pööran otsad kohe tagasi.“ Mooses on sellega päri. See on koguni vesi tema veskile, et eit kohe lahkub, sest õieti tal polegi asja „Emigrandisse“. Hiljem ta võib koju sõita autos, ükski kord elus mängida härrat.

Kuid kõrtsi ees asi ei lähe nii ladusasti. Eit tahab nimelt ukse vahelt sisse vaadata. Enne kui pöörab otsad tagasi koju, ta peab rahuldama oma uudishimu; peab nägema, kes ootab Moosest. Kas see ikka tõesti on ta ema? Saarat arvab ta tundvat paremini kui Mooses, kes näinud ainult ülesvõtteid. Sellepärast Mooses peab sisse minema, pärast asjatuid katseid, muuta Timusmaa kavatsust. Nad avavad peaaegu ühel ajal ukse ja vaatavad sisse. „Noh,“ ütleb emand Timusmaa, „ma ei näe siin ühtegi juudi naisterahvast.“

„Aga säääl istub üks härra,“ sosistab Mooses. Ja ta kõnnib karkude abil lauakese juure Andrei selja taha, kes siin joo, punetavate silmadega, mille taga märatseb vaene kojamehe hing, kodumaata vene hing.

IV

MOOSES on kogemusteta kõrtsielus, ta ei oska siin aega viita. Ta on kehv juut, kes ei käsita suurt maailma ega suuri rahasid. Ja tal on ebamugav.

Ta tühjendab oma teeklaasi ja veendub, et Andrei joob üksindustundest. On tõenäoline, et Edit siia ei tule, et nad lahkusid tänaval tülitsedes, kokkuleppele jõudmata.

Seltskond noori venelasi tuleb sisse. Üks neist, pikk ja elurõõmus, tunneb Andreid. On ilmne, et ta tunneb ka Andrei muret, ei päri talt midagi, vaid püüab teise optimismi jalule aidata lõbusate grimasside ja temperamentse vilega. See ei aita midagi.

Ta pikk sõber on hetke nõutu, siis võtab ta Andrei käevangu ja viib lauda, kuhu seltskond on istunud.

„Katja,“ ütleb pikk daamile, kelle kõrvale Andrei satub istuma, „laula talle midagi!“

Andrei on ikka veel morn ja lohutamatu. Jõllitab tummalt enese ette. Ta valged juuksed, mis pole ammu näinud pügamist, ulatuvad kraele. Ta on kojamees.

„Te meenutaate mulle vene küla,“ ütleb Katja, „tatrapäldusid ja ikoone. Künlatulukesi lihavõtte õõ hämaruses. Ah, Andrei Antonovič, ärge norutage! Tuleb aeg, mil isamaa vajab teid jälle.“

Siis ta laulab, käsi Andrei õlal. Ta laulab suudlustest, mida kikivarvastel ulatatakse üle värava aralt, kuid siiski kuumalt. Kuupaistet on selles laulukeses.

Andrei virgub tütarlapse kõrval, kes on noor ja elurõõmus. Täkkhaaval selle ilmutuse ees ta ilme minetab oma metsikuse. Naeratab nukralt, kuid ainult viivuks. Siis langetab näo käsivarrele ja hakkab nuuksuma lapse-na, samal ajal kui viiuli helid lõhestavad ruume.

Ja samal ajal Mooses tõuseb ja komberdab välja. Ka tema nutaks, kui tal oleks sõpru. Kuid tal ei ole neid. Ta hing on üksik ja vastupidav tundehoogudele.

Ta vibutab hooga oma jalutat keha karkude vahel ja kaob kõrtsiesise valgusest pimedusse. Satub uutesse valgusjugadesse, vaatleb ahnelt äriaknaid, võlutud kullast, karusnahkadest, varandustest. Näeb valgeid emailsildikesi advokaatide ja arstide ustel. Ta näeb neid alt ülespoole ja talle meenub doktor Harf, kellele ta kääbuslik keha, mis nüüd suurtel vaateakendel väljapandud ja päid tahahoidvate mannekeenide ees end tunneb häbistatuna, omal ajal oli uurimusobjektiks. Paraku see ei annud mingeid

tulemusi, kui arvata maha suur ja soe tänutunne, mida katsejänes hing sai hellitada.

Tal ei ole sõpru, kuid teda aidatakse.

Pärast tagajärjetut ravimist doktor Harf organiseeris tema abistamise, hankides talle igakuise toetussumma, mis võimaldab äraelamise.

Muide, doktor on sageli teda külastanud ta kuurelamus, tuues talle lisatoetusi ja pärides tema muresid.

Doktor Harf elab Rauavärava tänavas ja ta komberdab sinna, et näha oma häätegiija nime valgel emailsildikesel, seisatuda selle ees viivuks.

Ja aeg veereb. Kui ta jõuab suurele väljakule, mille keskele püstitatud mälestussammas sõjasangareile, lööb kell üks. Väljaku teisele servale suubub Raudvärava tänav. Mooses tunneb seda paika. Sääl on kahe kastani varju peidetud valge kivimaja, mille poole ta püüab. Avaldama külmale kivisildile oma tänutunnet, vaatlema nelja musta tähekest aukartusega. Ja mõtlema, et ka tema oleks võinud olla arst, inimsoo häätegiija sel puhul, kui ta poleks olnud määratud mitmete häätegiude tekkimise üheks võimaluseks.

Andrei joob. Kui ta veel rohkem langeb, kaotab oma kojamehe koha, võibolla saab siis temastki üks säärane võimalus. Võibolla, et ka Editist, kelle saatus Moosesele tume. Kuid ta arendab kõikidele vaevatutele lohusrikkast mõttekäiku: pool häätegiude särast kuulub pahedele, viletsustele ja küüraklusele.

Ta loeb mitmed korrad: *Dr. Harf*. Talle tundub, et ta hingeomaduste mõõt kasvab sellest nimest. Tunneb end siin koduselt, toetab selja vastu kiviseina ja puhkab. Kastan pääkohal näib talle pajuna. Kõik, mis vahepeäl juhtunud, on olnud vaid unenägu. Ta seisab Naeratusse tänavas oma hoovivärvavas ja igatseb elu, unistab sellest.

Ta pole harjunud ööseti olema ülal. Ta lauged muutuvad raskeks, õlad lõdveneivad karkudel. Ning ta küür libiseb üha madalamale mööda kiviseina, kuni võib istuda trepiastmele. Nii on häa; võib tukkuda, täiesti rahuliselt, vaba murelikust küsimusest, kuidas pääseda koju.

Ta on tukkunud ei tea kui kaua, kui ärkab kõlinast, mida tekitab ta ette kividele langenud metallmünt.

„Osavuseta!“ ütleb doktor Harf ja keerab paraadukse võtit ragisedes.

Mooses julgeb veel vaevalt hingata ja vaadata. Ometi ta näeb, et doktor pole üksi. Ta kõrval seisab keegi daam, nõtkes, sale ning sõnatu. Ta pole pööranud nägu sinna, kuhu langes raha. Teda ei huvita kerjus, nagu doktor Harfi, kes vaatas Moosest huviga. Daami huvitab vestlus, kuid doktor Harf on kärsitu, häiritud kerjuse ükskõiksusest almusele. Ta otsib taskuist ja pillab veel ühe metallmündi. Nüüd Mooses sirutab käe pimedusesse, kobab ja otsib kividelt ning pälvib andja rahulduse. Ta teeb seda kartusest jalahoobile. Aimab vaistuliselt, et põlatakse neid, kes vastu ei võta almuseid. Mitte viletsate närusus pole põlatav, vaid nende uhkus, kes põigeldes häätegude eest põlgavad ühiskonda, hülgavad selle abi.

„Niisiis,“ ütleb daam, jätkates äsjase stseeni häiritud vestlust, „teie tundsite või tunnete doktor Haganat?“

See on Edit, kes nõnda ütleb, doktor Harfiga sulgeneva ukse taha kadudes.

Ja ukse taga Mooses otsib kividelt raha, otsib kärsituse ja innuga, otsib selleks, et seda kuhugile visata, et oleks mida visata.

V

KELL lööb pool kaks ja saab kaks. Kell on kolme pääl, kui vana öövaht tuleb viendat korda doktor Harfi ukse taha. Ta kõhatab. Mooses ei liiguta ennast, kuigi teab, et tema kangekaelne püsimine võõra trepinurgal põhjustab öövahi kõhatamise. Südaöösel, liikumise raugedes, need kääbustunud raugad tunnevad endid linnas peremees-tena. Nende silm teravneb, nad hakkavad kahtlustama kõiki, vahet tegemata. Vanamees taob keppi kividele, mõtleb edasi astuda, kuid pöördub siis järsku tagasi ja ütleb pahuralt:

„Sel tunnil ei tasu vaeva kerjata, vähemalt mitte siin, pimedas nurgas.“

„Härra Harf on helde mees,“ ütleb Mooses, „kui ta tuleb, ei jää ma kindlasti ilma.“

„Ära vigurda oma jutuga,“ vastab öövaht. „Härra tuli juba ammugi koju. Tund aega tagasi ta läks minust mööda ühe lipakaga.“

„Kuidas?“

„Muidugi,“ ütleb öövaht. „On tuntud mees. Mina tunnen samahästi hulguste kui härraste kombeid. Kui oled kerjus,

siis mine sinna, kus liigub veel inimesi. Kui oled hulgas, siis kao mu silma alt, sest olen vana mees — ei salli kometimängu.“

„Kerjan armastust,“ vastab Mooses. „Seda armastust, mida teised ostavad.“

„Ei, sa oled muukija,“ ütleb öövaht. Ja, keerutades oma vurre, ta saab korraga kurjaks. „Mängid vigast, et kahtlust äratamata sisse tungida. Tõuse silmapilk, enne kui..“

Mooses näeb öövahi käes vile, millega võib häirida terve linnajao. Kuid temal pole mingit relva, ta on võimetu tõusma nobedusega, mida nõuab vanamehe poolelijäänud lause. Ja ta võtab taskulambi, valgustab oma elutuid jalgu, juhib siis valgusjoa vastu seina, et vanamees võiks näha tema küüru, tema alanduste koormat, kogu ta teesklematut armastust.

„Sa oled juut,“ ütleb öövaht.

Mooses on alandatud. Korraga on tal tunne, et lamab tänaval vahetpidamata sellest ajast, mil ta isa viskas teda läbi akna koerakutsikana, roojasena. Viha ja häbi leegitsevad talle põskedesse, kuid ta jääb vait, surub hambad kokku ja mõtleb, et peab evima suurt kannatlikkust. Öövaht kaugeneb midagi endale pomisedes, kuid eemalt peab teda silmas umbusklikult. Doktor Harf on rikas mees, kes teab, mida allmaailm võib kavatseda. On võltsveksleid ja valevõtmeid, miks ei või siis olla valevigaseid.

Vana vurrudega öövaht käib nagu suur kass, kes lööb nurru ja valvab hiirt. Kuid see nurrulööm pole kuigi rahulolev. Ta hingel on väga raskekaalulisi muresid. See riisub häätahtluse, teeb tagedaks. Igal öösel peab hulkuma

siin, valvama võõrast vara, noor naine kodus jäetud maailma ja ta enda kergemeelsete tujude hooleks. Oli tal vanas eas seda risti tarvis! Kuid mis võis ta parata; ta ei teadnud, et võis isaks saada. Ja kui see kord nõnda läks, siis polnud teha muud kui papile sõna anda.

Ja nüüd on sõna antud arstidele, ilma et tal endal sõnagi oleks ütlemist. Naine aga kannatab ja ootab, kahju igast nooruspäevast, mis kõidetud tema külge. Näha kõike seda, aru saada ja aimata, et sind petetakse! Näha, kuidas naine kannatab ja loodab, et sa kord siruli heidad, aelema jääd asemele, veeks muutud. Ja sellal, kui sina kurdad talle oma tõvest, näha ta silmis kaastunde asemel varjatusest väljakargavaid rõõmusädemeid.

Kuid võibolla ta aeleb kaua ja siis tal on tarvis hoolitsejat. Naine peab siis valvama pikki öid tema juures. Surmale määratud rauga tunded otsivad lohutust ja leiavad selle viimses meeletlikus egoismis: sel kombel ta pärib veel osa naise noorusest, et viia seda enesega hauda igaveseks.

Ja otsekui selle haudavariseva mehe kiuste Mooseski evib tõepoolest suurt kannatlikkust. Ta ei anna endale aru, mida võib sellega saavutada või kaotada. Võibolla ei juhtu kumbagit. Ta on otsustanud oodata siin, kuni Edit doktor Harfi korterist väljub. Kui seda ei juhtu enne hommikut, peab ta siit lahkuma sama targalt kui tulnud. Kuid ta ei saa targemaks sellestki, kui Edit väljub ööpimeduses. Tõenäolikult ta ei suuda teda jälgida, jääb maha karkudel, kaotab oma lapsepõlve sõbratari silmist.

Üks mees tuleb mõnusa üminaga, komistab Moosese karkudel ja jätkab teekonda, katkestamata oma üminat.

Ta ei pööra vähimatki tähelepanu salapärasele inimhunnikule Harfi ukse taga. On lõbusaid ja häid inimesi. Kõik ei evi suuri vurre ega halba elukutset, olla öövahiks. Olla öövahiks võõrastele inimestele ja oma naine jätta valveta lipendama võõraste meestega. Mõnel on maailmas veel nooruke mõrsja, kelle juurest võib lahkuda rõõmsa üminata. Tähele panemata olendeid ja asju, milledele koju-teel komistab. Mis läheb talle korda kerjused või nende kargud. Või öövahid, kes tänavatel rändavad raske südamega, peites hoovivärvate taha salaviina astjaid, südamesse elumuresid ja surmamõtteid.

Armastusest tiivustatud noormehe ümin rändab tänavail. Vurrudega öövaht saadab seda sügava põlgusega ja siirdub kõrvaltänavasse, et vestelda ametvennaga. Üksinda ei suuda taluda mõtet, et mõni sarnane üminamees praegu võib viibida ta naise juures.

Samal ajal, kui ta pöörab selja oma valvealale, avaneb doktor Harfi uks. Mooses lõmistub nähtamatuks ja näeb kõrgeid kontse nobedasti trepist alla astuvat. Parfüüme heljub niiskes sügisöös. Edit läheb kiiresti, midagi muud pääle nende parfüümide Mooses ei tabagi. Need teevad ta kurvaks, igatsevalt hulluks.

Ta jääb maha Editist, nagu on jäänud maha elust. Etteruttanu muutub varjuks. Ta on eluaja püüdnud tabada seda varju.

Edit läheb üle platsi, siirdub ausamba poole ja kaob Moosese silmist. Väljaku teiselt servalt läheneb salk-kond noormehi. Küürakas veel ei näe neid, kuuleb ainult ülemeelikut naeru, rõõmsalt hõisatavaid lauseid, väljakutsuvat lauluhakutamist kordnikele. Kuid need seni nii

laialivalguvad hääled korruga keskenduvad üksmeeleks. Naerurõkatused muutuvad kihistamiseks. Ainult korraks kuuleb Mooses naise karjatust.

Halvad aimused sunnivad teda pingutama jõudu. Ütrikeseks tekib platsil vaikus ja sellesse küürakas langeb nagu öudsesse kuristikku. Ta teab, et säääl sooritatakse midagi, mis lubatud ainult ulakusele. Siis talle on lohutuseks kuulda, kuidas ülemeelik hulguskond eemaldub ausambast. Peaaegu jooksujalu nad möödunevad temast. Keegi vilistab ja keegi ütleb:

„Mis? Kindlasti ta oli liblik.“

„Ja neid ei austa keegi mälestussammastega — neid langenuid!“ ütleb teine.

Lärmitsev rööm voolab nagu jõgi, suubub tänavasse, kus veetõbine öövaht vestleb ametvennaga.

Mooses seisatab ausamba all, piirab seda. Ühtki inimhinge pole lähikonnas. Juhtumisi ta vaatab üles: Edit, ulakate tõstetud ausamba alusele, hoiab kinni haavatud sõduri kaelast, et mitte langeda.

Ta on nagu suur, varju heitev lind. Küüraka hingele langeb tema vari. Ta väriseb ja ta hääl on peaaegu lämbumas, kui küsib:

„Kas see oled ikka sina?“

„Rumal küsimus,“ vastab hääl ausambalt, „rumal sellepärast, et minu seisukord on rumal. Kes siis sina oled?“

„Kas sa ei tunne?“

„Ei, pole tegemist olnud küürakatega.“

„Kui sa tunneksid mu, ega sa siis ei mõnitaks mu kütüru.“

„Sina siis tunned?“

„Jah. Tean isegi su nime.“

„Ütle!“

„Edit.“

„Õige. Oled ehk olnud koguni mu armuke?“

„Olen sinu sõber.“

„Mina aga polegi inimene.“

„Kes siis?“

„Olen vaim. Selle sõduri mõrjsja vaim. Käin teda siin kallistamas, jätkan katkestatud armastust.“

„Ma ei ole ebausklik. Tean, et oled liha, tean seda vähemalt sellest ajast, mil sind jälle nägin.“

„Kes sa siis oled?“

„Mooses.“

„Vähe sellest.“

„Kui mälestusi pole lapsepõlvest. Kui sa olid köie-
meistri tütar, siis tundsid mind. Kui sa olid kaheteist-
kümne-aastane, siis tundsid mind. Sinu pärast isa viskas
mu aknast alla. Sellepärast, et armastasin sind. Kas pean
veel kõnelema?“

„Ei ole tarvis,“ ütleb Edit tõsinedes ja aeglaselt. „Mä-
letan veel sinu karjatust. Kõik peame karjatama nende
pärast, keda armastame. Ja need, keda armastame, polegi
selles teadlikud.“

Ta kaelustab ikka veel haavatut sõdurit. Et säält alla
saada, peab teda keegi aitama. Mooses ulatab talle oma
kargud. Loovutanud need Editile, ta langeb kummuli,
puudutab laubaga vaikselt külma kivi. Teist korda heide-
takse teda selle naise pärast põrmu. Ning ta kogeb, et
selles põrmulangemises seisabki kogu ta õnn.

VI

MOOSES teab, et see õö on tema elus midagi erakorralist. Ja tema õnn jätkub: lõppeks on saabunud hetk, mil nad käivad jälle üksteise kõrval. Kuni kolme kastanini platsi serval. Sääil nad istuvad autosse.

„Naeratuse tänav 70,“ ütleb Edit.

Ta on vaikseks muutunud ja Mooses ei leia sõnu. Tundmatuina nad oleksid võinud vabalt vestelda igasuguseist asjust. Tutvus asetab piire ja esitab nõudeid.

Linn jääb maha. Mooses tahaks näha oma koduvärava hõbepaju, kuid õö. on ühtviisi hõbedane. Vanakuu on valgustamas udust hommikust õöd.

Seitsekümmend on viimne hoone ses tänavas, vormitu majapeletis heinamaa serval. Siin elab linna mustusevedajaid ja savitöölisi. Hoone on vormitu, kuid vorme pole mujalgi; need puuduvad uduses õös ja kääbuse tunnete maailmas.

„Ah, siin sa elad!“ ütleb ta maja ees.

„Jah, viimne viimeses,“ vastab Edit enesepilkega.

Trepp on järsk ja valgustamata. Majaelanikud magavad. Nad ei saa käsi kokku lüüa ega imestada, et Editil on õösel nii veider külaline.

Edit aitab kääbust, tunneb selle küüru teravaid konarusi ja muutub õrnaks. Ning Mooses upub sentimentalsismi. Editi õrn käitumine mõjub nagu mürk ja terve hulk halemeelseid mälestusi ründab tema tundeid. Väikses toakeses, kus asub paar pehmet tooli ja valge linaga kaetud voodi, heljub neidsamu hullutavaid parfüüme, mida tabas Editi väljudes Harfi uksest. Ta ei leia ühtki küsi-

must. Süda ainult pakitseb ja valutab nendest. Ta on veelgi kohmetum kui istudes autos.

Ta vaatab Editi väsinud pilku ja näeb, kuidas ta suu muutub naeratlevaks. Mooses punastub. Ta pöörab ära näo ja vaatab maha.

„Kas sa käid teenistuses?“ küsib ta viimaks.

„Jah, ma käin haiglas, sünnitusmajas,“ vastab Edit.

„Ma ei saa läbi mehega. Andrei joob ja mängib kaarte. Kui me abiellusime, siis oli ta ohvitser, nüüd on ta ainult kojamees.“

Ja oletades, et Mooses nägi teda doktor Harfiga, ta lisandab: „Sel nädalal mul on õised valvkonnad. Täna öösel ma tuljn doktor Harfiga, käisin tema pool, jõin teed.“

„Ah, sa käid sünnitusmajas,“ ütleb Mooses. „Mis teeb säääl doktor Harf? Minu teada ta on suguhaiguste arst.“

„Kas sa tunned teda?“ küsib Edit nähtava imetlusega ja on küllalt kaval, et sellele põhjendamatu imetlusele lisada võltsi häädmeelt.

„Olen kuulnud,“ ütleb Mooses lihtselt.

Edit keerab nüüd lambi tahti, ta ei ole rahul, et tahile on jäänud niipalju sütt. Ta keerab tule kord üsna kõrgeks ja ütleb: „Jah, ta käib meil mõnikord. Tead, säääl oli meil täna üks vastsündinu teatud sümptomidega. Oli vaja läbi vaadata ja ema ja lapse juures mingi süstimine ette võtta.“

Mooses on rahuldatud. Ta pöörab kiiresti jutu teisale.

„Sul endal ei ole lapsi?“ küsib ta.

„Ei — jumal tänatud!“ vastab Edit.

Mooses naeratab. Ei tea, kas selles on süüdi kütür, et ta naeratus on alati pisut irooniline. Edit võtab masinlikult teise tooni.

„Olen lastetagi küllalt kannatanud,“ ütleb ta.

„Ja mina mõtlesin, et elad õnnelikult. Mina mõtlen, et kõik, kel pole kütüru, elavad õnnelikult.“

„Mõnikord on kütürus suurem õnn, kui selle puudumises,“ vastab Edit. „Ja mõnikord kütür kasvab sissepoole. Minu elu oli kurb. Minu pettumused algasid konservatooriumis. Tutvusin sellal ühe mehega, kes mu saatuse määras, õieti mu elu purustas. Ta nimi oli Hagan. Ta evis suurt tahtejõudu, oli üliinimlikult auahne ja sama sünge kui vaene. Ta oli hirmus vaene, kuid mina armastasin teda. Noorus ei näe seda, ei küsi sellest. Sellal ta polnud veel mitte midagi, ta õppis alles, nagu minagi. Kuid nüüd on ta doktor ja kindlasti saab tast professor. Ükskord, kui mind enam pole, või kui ma olen unustatud kõigist, külvatakse teda üle austusega.

Sellal ei näinud teda veel keegi, minust aga loodeti lauljatori. Tema oli pooleldi maamees, maapakku aetud vaesusest. Ta elas Hallisillal, umbes kolmkümmend kilomeetrit linnast. Vahetevahel ta käis linnas, hankis õppevahendeid, sooritas eksameid. Siis meie kohtusime. Kuid tavalisti meid sidus tihe kirjavahetus. Meie teatasime üksteisele vastastikku oma edusammudest. Kui ta tuli linna, paistis ta teistest välja, hoolimata oma lihtsast vammusest. Temast hoovas üksiklase suurt rahu, jõulist omapära. Mulle meeldis, et ta polnud sarnane teistega, olin vaimustatud temast.

Kord jutustas ta mulle ühest poisist Hallisillalt, kes tundide viisi lebavat kõhuli ratastele asetatud voodil ja vilistavat selle 'sisemusse. See poiss olevat kõva kuulmisega. Ta arvas, et selles poisis on kaduma läinud suur muusikamees.

Hiljem, kui kõik oli lõpetatud meie vahel, ta tunnistas, et oli sellelt väikselt kuradilt saanud oma veidra idee. Kuid ma ei tea, mis põhjustas selle, milleks oli tal seda vaja!

Võibolla armastus kasvas tal ülepää, hakkas häirima ta rahu, takistas töötamist selge aruga. Näib nii, et ta auahnus nägi meie armastuses hädaohtu oma tulevikule. Ning seda ta ei võinud lubada. Ta oli egoist ja pidi jääma selleks. Kes pole egoist, ei saavuta midagi pääle narruste.

Nii-siis ühel päeval, kui ma tulin konservatooriumist, ootas mind kiri. Hagan kirjutas Hallisillalt. Mina lõõritasin, kui rebisin lahti kirja. Kuid lõõritamiseks polnud põhjust. Hagan teatas, et on kurt. Ta kirjutas mingist õnnetusest. Kiri oli lühike ja lõppes väga suuremeelselt, nagu kõik need kirjad, millega armastajad lõpetavad. Selles ta oli teistega kõigiti sarnane: palus unustada ennast. Hagan oli kurt! Sa võid arvata Mooses, kuidas see mõjus minusse. Kellele ma pidin siis laulma, kui tema oli kurt? Ma oleks kisendanud, võisin aga vaevalt nutta, et mitte reeta oma muret vanemaile.

Hallisillale oli kolmkümmend kilomeetrit ja sel päeval tuiskas. Päikest ei olnud linnas. See seisis madalal ja vaatas kahvatanult lundkeerutavatele lagendikkudele. Teed olid lõpmata halvad. Hagan käis selle maa jalgsi, ka tuisustel päevadel, kuid mina leidsin ainult suuri vaevu voo-

rimehe, kes julges asuda sellele teekonnale.

Minu pisarad jäästusid kõrbetaolistel väljadel. Ja oli öö, kui jõudsimme pärale. Olin kangestunud külmast ja saatsin voorimehe kloppima uksele. See oli lootusetu tegu: ta oli kurt ja elas üksinda majas. Kuid ometi ta tuli kohe, ei avanud aga ust ja küsis, kes klopib selle taga.

„Siia sõitis üks preili linnast,“ ütles talle voorimees.

„Selle koerailmaga üks preili,“ ütles ta rahulikult.
„Viivu aja pärast ma avan.“

Sellest oli aga mulle küllalt. Haarasin ohjad voorimehe istmelt ja pöörasin hobuse linna poole. Mul ei olnud aega enam, ma ei tahtnud, et ta tuleb takistama mu põgenemist, millele ise oli sundinud.

Voorimees jooksis mulle järele, kahtlustades mind hobusevarguses. Kogu tee ta porises, see lohutas mind esialgu.

Nüüd võin naerda kõige selle üle, kuid tollal ma võtsin seda sügava kurbmänguna. Minu hing oli lõhestatud. Mind ei huvitanud enam laulmine, ma ei tahtnudki elada. Ma ei võinud laulda tühjale vaadile.“

„Ja siis sa abiellusid?“ küsis Mooses.

„Mitte kohe. Hagan läks oma rada, mis oli sirgjoone-line, vankumata tahte juhitud. Mina aga pettusin ja toibusin jälle, kui olin elutark, vaba romantilistest unistustest, vaba igatsustest ja armastusest, vaba mõttestki sellele. Siis ma abiellusin, minust sai proua Utronovskaja. Olid sõjaaastad, kui ma tutvusin Andreiga. Ta oli ohvitser, rumal ja hääsüdamlük inimene. Õrnatundeline kodus, kus ta, täis hirmu abielutülide ees, ei julgenud teha mehe häältki, sõjaväes ta sõimas oma alluvaid kareda kurguhää-

lega, vandudes kangelasena. Oo jah, olin talle, juba rahulolematusest, hirmuäratavam kui terve rood mehi, nurisevaid, tooreid, harimatuid soldateid. Ja mida vajab veel õige abieluõnn!

Juhitud sellest tõest ma olin rahul eluga. Kuid ainult kui Andrei oli relvastatud sõjaväes ja relvutu kodus. Kui tuli revolutsioon ja ta kaotas koha, tänulik veel, et oli pääsenud eluga, tuli majja vaesus. Ta müüs maha kitarrri ja balalaika, katsus õnne kaardimängus, kaotas ning andus joomisele.

Meie olime lõplikult laostatud, kui ta sai viimaks kojamehe koha. Sarnane on minu lugu, armas Mooses. Olen kannatanud väga palju, olen olnud kurb, olen kogunud koledat südamevalu, kuid nüüd elan siin üksinda. Ma ei tunne kurbust ega rõõmu, olen täiesti ükskõikne. Elan kõikidest lahus ja püüan toita end kuidas võin, elada kuidas saan, mureta homse päeva ees, mille eest hoolitseb jumal. Kartmata tuleviku pärast, kus ei tarvitse olla mind, veel vähem jumalat või tema taevariiki. Taevas on alati seljataga, mitte ees, taevas on laste päralt ja mul pole neid. Olen õnnelik, et mul pole neid!"

Valgus kahaneb toas, õli on lõppemas. Edit istub Moosesse ees laual, ta on väsinud. Suleb silmad ja laseb pää tagasi. Ta huuled on pisut avatud, nende nahk on kortsunud, kuid punane.

„Mulle ei meeldi, et sa nõnda kõneled,“ ütleb Mooses.
„Miks?“

Mooses näeb laual katkist kõrvarõngast. Ta võtab selle enda kätte ja vaadeldes seda asjatundlikult, vastab:
„Sa oleks pidanud laulma, Edit!“

„Lapsikus!“ vastab Edit ja naerab hüsteeriliselt. Moosesele see meeldib veelgi vähem. Ta hoiab käes katkist kõrvarõngast ja ootab, et Edit avaks silmad, teeks juttu sellest. Seda võimalust ei tule. Edit istub nagu vahaks tardunult. See võib kesta kaua, kuni lamp kustunud ja tuba pime.

Viimaks ütleb Mooses:

„Ma oskan kellasepa ametit.“

Edit paotab silmi, naeratab lootusetu ja vastab:

„Seda ei maksa parandada.“

„Ma võiksin hakata kellasepaks,“ jätkab Mooses. „Mul on rikkaid sugulasi, kes mind aitaksid. Meie võiksime elada ühes, sa oleksid minu perenaine.“

Edit on väsinud. Ta tuleb laualt maha, istub Moosesele kõrvale ja räägib lihtselt ning avameelselt:

„Ma ei vääri seda, et peaksid askeldama, muretsema ja töötama. Oh ei, see oleks lollus, sellepärast muretseda äri.“

Ta istub Moosesele üsna lähedale ja räägib nagu läbi une. Lamp on kustumas. Nad ei pööra sellele vähimatki tähelepanu.

VII

ANDREI istub „Emigrandis“ igal õhtul ja joob. Ta läheb sinna hilja, kohtab sääli oma sõpru saatusekaaslast, kellede muretu ellusuhtumine nukrust veelgi süvendab.

Videvikus ta käib ja valvab Naeratuse tänaval, noka-müts kuklas ja kitarr kaenla all. Seda ta ei ole veel maha joonud. Ei, enne ta peab maha jooma oma viimsed lootused ja suure mure, siis lõppeks müüb mänguriista. Kuid millal ta jõuab sinnamaani! —

Need on nüüd tavalisti kõik sajused õhtud, kuid sellest hoolimata kääbus seisab hooviväras ja külmetub. Mitte ainult kehaliselt, vaid ka hingeliselt. Küür, mis aastate jooksul olnud ta õrnade mälestuste templiks, muutub nüüd koormaks talle. Ta on kaotanud oma paradiisi. Tal on ebamugav.

Üksindustunne, mille üle ta seni võis naerda ja mõnitada neid, kes rääkisid sellest, kipub teda lämmatama. Sella, kui ta Editist midagi ei teadnud, võis ta kujutada oma sõbratari saatust sarnaseks, nagu see talle endale meeldis. Nad olid lahutamatud siis, kui nende vahel polnud ühtki sidet.

Olevik on keha päralt, kuid tal pole keha, et luua sidemeid tõelsusega. Küür oli seni ta elule andnud sisu, oli kandnud seda, kuid nüüd ta ei suutnud taluda küüru. Polnud enam väikest valgepäist tütarlast, kelle kuju ta nägemuslikud mälumeeled elustasid roheline jalgvärava taha köietehase kirsiaeda. Kõik kauged tolmukübemekesed on minetanud lapsepõlveaegse päikesekulla.

Sügis on. Paju on raagunud ja Mooses külmetub. Möödub nädalaid, ilma et ta näeks Editit. Ta ei käi enam mööda siit. Keda ta kardab? Mooses lohutab end mõttega, et Edit ei soovi kokkupuuteid mehega. Ta tunneb Editile kaasa ja vihkab siis Andreid.

Harva Edit tuleb. Ta on rõhutatud meeleolus, tal peaaegu ei olegi häält, ta silmad on väsinud ja klaasistunud. Ta on kriitvalge näost, nagu hakkaks lagunema, ainult suu veretub.

Selle pildi ees langeb rusudeks Moosese aastate kestel nii hoolikalt püstitatud maailm. Nad vestlevad vaid põgusaid silmapilke.

„Sa värised!“ ütleb Edit.

„Tahaksin olla haige.“

„Miks?“

„Siis tuleksid mind vaatama.“

„Tulen selletagi,“ ütleb Edit. „Lähemal ajal, kohe, kui aega saan.“

„Sa käid doktor Harfi pool?“

„Ei, kuid kohtasin härra Haganat. Ta on asutanud hõberebaste farmi. Tahaksin näha, kuidas ta surmab neid loomakesi tsüankaaliga. Ta jutustas, et neid mürgitakse silma kaudu.“

„Nagu meid kõiki, elusolendeid,“ filosofeeris Mooses.

„Ütesin, et tahaksin olla hõberebane tema farmis, kuid ta vastas, et minu nahk ei maksa midagi.“

Edit naerab, siis jätkab:

„Minu nahk ei maksa midagi, kuid ometi see kord maksis. Mind on tarvitatud nagu iluasja, olen olnud ehteemeks maailmas. Kas mul polnudki hinge, või surmati see selleks, et mu nahka, ainult nahka tarvitada; et see oleks ilusam? Mind ennast polnud vaja kellelegi, minu sõnu, ega isegi häält mitte. See, kellele ma tahtsin laulda, valetab end kurdiks. Ta valetas, kuid hiljem ma veendusin, et see vale oli suurim tõde. Vale on suurem tõde, kui tõde ise. Kõik olid kurdid, kuid keegi polnud pime. Nahka, niikaua, kui see oli kallis hõberebase nahk, nägi igaüks. Ja meie, naised, valmistame ise nii suure innuga seda tsüankaalit, millega meie hingeomadusi surmatakse naha kasuks. Oleme

haletsemisväärased olendid. Meie ei ole loodud jumala näo järele. Meie poleerime ja värvime endid, elame ainult riietusele, oleme uhked siidile, ja samal ajal unustame häbi, mida peaksime tundma oma hingetühjusest. Ah, ja mis sääli teha, kui meilt seda nõutakse, seda hingetühjust ja vaimuõõnsust — kui meid hinnatakse ainult nahaväär-tuse seisukohast.“

Editil pole millestki muust rääkida, kui oma suhetest meestega. Mooses ei leia sõnu sellele vastamiseks. Vaikimisesse peidab ta oma kannatuse.

Edit märkab seda. Kas ta selleks paljastabki end, et näha selle mõju küürakale.

„Kas see solvab sind?“ küsib ta Mooseselt.

„Armastan sind!“ vastab kääbus.

„Vaene poiss!“

Millist lohutust see teadmine võis pakkuda sellele tüdrukule! Ta annab Moosesele oma ülesvõtte. See on pilt tütarlapsest, kel oli lootusi saada lauljatariks.

Mooses suudleb seda ülesvõtet, kui on üksinda. See aitab tal unustada oleviku kurba pilti, masendavat reaalsust. Ta komberdab pudukauplusesse, ostab pildile raami ja asetab siis klaasitud ülesvõtte hoolega lauale.

Istub selle ees tundide viisi. Öhtuti ta ei raatsi magama minna ja hommikuti ärgates on see ülesvõtte ta esimeseks mõtteks. See on rõõmus mõte. Rõõmsad inimesed ei maga kaua ja ta tõuseb juba varakult. Ta kogeb jälle septembri hommikute taolist õnnekust.

Suletud silmi ta istub selle ülesvõtte ees. Ja nüüd need igatsused ja lootused, mida noore tütarlapse ilme nii süütult väljendab, täituvad küüraka kujutelmis. Mooses

viib ta kontsertsaalidesse, korraldab talle tormilisi ovatsioone, rõõmustades ise tagasihoidliku päältvaatajana. Külvab üle lilledega, uputab ta muinasjutulisesse rikkusesse.

„Kas see on sinu pruut?“ küsib proua Naelas, kes näeb noore daami pilti Moosese laual. See on labasus, mis mõrastab Moosese apraid illusioone. Kuigi ta on väga uhke sellele ülesvõttele, ei vasta ta siiski küsijale.

Igakord kui koputatakse, ta loodab, et tuleb Edit. Kuid tuleb proua Naelas või keegi muu, kes toovad kaasa vaid halli igapäevsust, asjalikkust ja muretsemist. Ühel päeval emand Timusmaa peatab oma käsivankri tänaval ja tuleb kuulama, mida Mooses kuulis „Emigrandis“. Mooses on avameelne ja ütleb, et nägi Editit. Emand Timusmaa on ainus, kellega võib rääkida temast.

Proua Naelas nokib teda ilmse sihilikkusega. On türi-maksu päev, kui lesknaine on purjus ja naerab teda laia suuga. Ta kisub sellesinatse elu alasti ja riisub sellelt igasuguse võlu. Tema läheduses Mooses tunneb end sõtkutavat porri. Seda tehakse tõe ning elutarkuse nimel. Miks pole see elutarkus nõnda elutark, et jätaks ründamata tema endasse süvenenud igatsuste ja soovide maailma.

Toas on pääle majaperenaise veel selle tütar oma mehega. Moosesel on piinlik. Valge laudlina, mida ta hoiab kapis Editi tuleku puhuks, muutub tarvitamiskõlbmatuks.

Ta annab raha ja tahab kohe lahkuda, kuid nad sunnivad teda jääma. Ulatavad talle viinaklaasi. Kätüniline vanamoor naerab ilgelt. Ta ei ütle otseselt, kuid annab mõista, et Edit on libu.

„Säh joo,“ ütleb ta Moosesele, „ja viska haiged mõtted pääst!“

Tema tütar ja väimees naeravad, vahetavad palju-
tähendavaid pilke.

„Mina saan aru Moosesest,“ ütleb mees. „Peab püüdma
temagi seisukorras elada. Mis asja!“

„Mis te mõtlete sellega?“ küsib Mooses, kuigi teab
hästi, kuhu nende nägude kahjuröömutsev ja halvakspane-
v ilme sihhib.

Kuid siis kolksatab jalgvärv ja proua Naelas ei jõua
vastata. Ta peab nägema kõiki, kes astuvad tema hoovile,
ja teadma, kes need on. Tal puudub hoovikoer.

„Sinu pruut vist!“ ütleb ta Moosesele silmi pööritades.
Kuid see on doktor Harf, kes suundub kuurelamusse. Ja
Mooses on õnnelik, et pääseb piinlikust ning pakutud
viinast. Tema häategija on juba toas ja vaatab hoolega
laual asetuvat ülesvõtet. Ta on tüse mees, evib lihava näo.
Ning ta kulmud tõmbuvad kortsu, annab Moosesele masin-
likult käe, uurides teda teravalt.

„Suhted?“ küsib ta külmalt, osutades ülesvõttele.

Käabus sellest küsimusest ja selle pilgu all ei kasva,
vaid kahaneb pigemini.

„Oh ei,“ vastab alandlikult. „Istuge, härra doktor.“
„Mis siis?“ küsib doktor Harf.

„Tuttav lapsepõlvest. Seesama tütarlaps, kelle pärast
mu isa viskas mind aknast alla.“

„Ahaa!“ ütleb Harf sõrmedega laksu lüües. Ta istub
ja näib millelegi tõsiselt mõtlevat.

„Niisiis,“ ütleb viimaks, „ta on teie küür. Mida teie
teate tast praegu?“

Hääle värisedes vaene Mooses jutustab Editi õnnetust armastusest ja abielust ohvitseriga. Naise saatust ideali-seeriv toon reedab Harfile tema tunded.

„Tähendab, ta on nüüd proua.“

„Lahutatud. Elab mehest lahus.“

„Ma mõistan.“

„Mees joob,“ ruttab Mooses õigustama naist. Ta naiiv-ne idealism selle elumehe ees peaks tunduma narrusena talle endale. Kuid ta peab lugu doktor Harfist, sellepärast usaldab talle siiraid tundeid.

„Tema nimi?“ küsib Harf.

„Kas teie ei teagi?“

„Jumala eest, mis on teil arus, armas Mooses?“

„Ma ei tahtnud solvata teid, härra doktor. Daam teenib haiglas.“

„See on vale!“

Mooses kahvatub ja vaatab maha.

„Mulle rääkis keegi,“ ütleb ta tasa.

„Tema ise,“ sähvab Harf.

„Tema nimi on Edit...“

„Noh!“ julgustab teda doktor Harf.

„Utronovskaja,“ purskab Mooses. Siis ta haarab mõ-lemi käega karkudest, hoiab neid tugevasti ja kogub end, surudes lõuapärasid vastamisi. Nad istuvad mõne viivu vaikides. Härra doktor läidab sigari ja ütleb siis mahe-dalt:

„Jah, teie kahjuks tunnete seda lugu ainult romanti-lisest küljest. Teile on valetatud ja teie ise valetate endale, kuna usute, et nõnda on ilusam. Ja sellepärast te ei näe tõelisust, mis on kurb, palju kurvem, kui teie

arvate. See daam on haige. Oo, ärge heituge nõnda, sest see pole veel suurim patt. Häda seisab selles, et ta levitab tõve ja tunnistage mulle avameelselt, kas mul pole põhjust teid läbi vaadata.“

„Ehk teil oli põhjust seda teha enda juures, kuu aega tagasi,“ ütleb Mooses irooniliselt. Ta silmad leegitsevad, ta on vihane ja õnnetu nagu vigastatud kullipoeg. Ja mõtleb, et doktor Harf talle valetab kiivusest. Samal ajal doktor Harf võtab märkmiku ja pliiatsi ning kirjutades ütleb valjusti:

„Utronovskaja.“

Siis jätkab rahulikult:

„Kuu aja eest. Ei, siis pole põhjust, kuid paar nädalat tagasi ta nakatas üht mu sõpra, dr. Haganat, kelle juurest ühtlasi näppas tsüankaalit. Sellest võib järeldada, et talle enam miski ei lähe korda, ei seltskonna hukkamõist ega rahva tervishoid. Niisama vähe hoolib ta ka endast. Pole alust uskuda, et ta laseks ennast arstida teisiti kui sundkorras.“

„Siis selleks oli teil tähtis tema nimi?“

„Soovitan teile,“ jätkab ta häätegi ja kiiresti kõneledes, „suurimat ettevaatust ja vana romantika mahajätmist. Siin on teie toetussumma, kulutage see otstarbekalt ja teadke, et intiimne kooselu selle daamiga on teile hukatuks.“

Härral doktoril on rutt.

Mooses jääb üksinda. Kollane sügisvalgus valmistub laskumisleegitsusele. On selge õhtu, nagu neid juhtub harva oktoobris. Raagus puud akna taga painduvad tuules. Nende oksad õõtsuvad üksteisest mööda, moodustades

riste, luiseid käsi. Elus nii vähe ja harva rõõmu kogenud
kääbus pole kunagi tõsiselt olnud õnnetu. Nüüd ahastuse
värsked sõrmed haaravad ta hinge.

Maailm muutub talle koletu võõraks, ta suleb luugid.
Lambivalguse kitsas ringis on kodusem, ta suudab koonda-
da ennast.

„Reaalsus!“ ütleb ta enesele. „Mis läheb see mulle
korda. Antagu mulle mu jalad ja võetagu mult mu küür.
Siis ma elaksin reaalset elu. Avaksin äri ja ajaksin miljo-
neid kokku või paneksin inimestele valehambaid suhu.
Tänapäeval ainult valehammastega võib rääkida õigust.“

Selle mõtte juures ta naerab. See on valuline ja kibe
naer.

Aegamööda ta rahuneb ja mõtleb kaineult. Doktor Harf
laseb Editi kinni püüda nagu metslooma! Ja kui see ei
õnnestu, hukkub ta ajaäärsena. Korraga meenub talle
tsüankaal. Ta nakatas Hagana ja näppas talt mürki.
Andis ja varastas mürki. Tegi seda ettekavatsetult. Ja
kibestunud naeratuslega kääbus, ise nii jõuetu, otsustab
võidelda võimsa saatusega, töötada selle vastu.

Ta toimib kiiresti, palavikuliselt. Võtab oma hoiusumma
koltunud raamatu vahelt ja topib ihupõue, kus süda väri-
seb jubedast kartusest, et kõik on juba hilja. Ainult sada-
seitsekümmend krooni on säääl ja süda peksab nii ägedasti.
Nagu väike masin taob see rahapabereid, inimlike kannatuse
ja õnne objekti.

Nõnda ta väljub komberdades. Hoov on pime, tähti
särab taevas. Nende valgusel ta näeb tumma kogu, mis
seisab tema teel. Ta tunneb selles Andrei.

„Teie prouat ei ole siin!“ ütleb Mooses ja tahab mööda minna. Tal on veel pikk teekond ees.

„Ma tean,“ vastab Andrei. „Siin on teile temalt kiri, viimaste tervitustega.“

„Kas ta sõitis ära?“

„Ta sõitis ära,“ vastab Andrei kummaliselt. Nad astuvad tuppa ja Andrei ulatab Moosesele kirja. Ta istub ja asetab kitarril põlvedele vahele. Vaikib.

Kiri on imelühikene ja Mooses loeb seda mitu korda:

Armas sõber! Mina elasin hõberebasena ja surin sellena. Minu küür hukkas mu. Ela hästi! Edit.

Andrei istub ja vaikib. Nad vaikivad mõlemad.

„Sõidan Prantsusmaale,“ ütleb viimaks Andrei. „Tema haud jääb siia, ma ei näe seda kunagi!“

„Otsin ta haa üles,“ vastab Mooses. Ja ta teab nüüd, et ükskord, kui rohi ja unustus katavad seda, ärkab jälle väike Edit. Tolmukübemekestes, mida taas kuldama hakkab muinasjutuline päikesepaiste. See laps elab siin, köietehase plangu taga kirsiaias. Ta ei pääse kuhugile rohelise jalgvärava tagant. Siin on tema paradiis, kus pole pettumusi ega tõve. Ja Mooses armastab teda igavesti.

Andrei puudutab kitarril üksikuid keeli. Ah, mõni neist kajab tõsiselt ja kumedasti, nagu kell õigeusu kiriku kuplis.

„Ma ostan sult selle mänguriista,“ ütleb Mooses.

Sada halli juust

TA oli ikka lubanud abielluda sel kevadel, mil kägu pesa teeb. Kümnekond aastaid oli ta seda töotanud oma sõpruskonnas, uskudes, et see on ta vaimukamaid paradokse, mida eales lausunud. Kümnekond aastaid see paradoks pidas vastu. Notari kirjutaja leiutas selle, ja kui hiljem notari kirjutajast sai piimaühingu raamatupidaja, jäi see maksma, olgugi et raamatupidaja muidu oma vaateid ja põhimõtteid tublisti muutis. Ja kui mõne aasta pärast piimaühingu raamatupidajast sai pangaametnik, polnud see paradoks veelgi küllalt kulunud, et pangaametnik poleks võinud seda üle võtta.

Magnus Laatre on nüüd neljakümne-aastane ja ta sõbratarid veendunud tema egoismis. Mõned koguni peavad teda naistekütiks, kuid, jumal paraku, see on liialdus — Magnus Laatre pole egoist ega naistekütt, vaid kõige tavalisem skeptik, kes maskeerib oma kõhklusi ja armastab esineda paadunud vanapoisina. Nii-siis, pangaametnik tarvitab seda paradoksi sama innukalt, kui notari kirjutaja kümne aasta eest.

Isegi sel sillerdaval kevadisel õhtupoolikul pärast vihma, kui ta pangast väljus ja enne kojuminekut proviisori poole astus, oleks ta võinud korrata oma paradoksaalset tötust. Õhk oli täis uimastavat leitsakut, mida hoovas kirikumõisa noorest lehestikust ja väikese isanda Libri mesilast. Pastoriproua seisis trepil ja Magnus Laatre arvas elatanud daami põskedel nägevat puudrit. Leeritudrukud kirikumõisast olid alles lahkumata, aleviku ainus ja pikakoivaline üliõpilane tegi kirikust kaugemal õieti ükskõikseid tiire.

Pangaametniku prestiiž ei lubanud Laatrel pastoriproua silma all maanteel tiirlema jääda ja päälegi võis apteegi aknast tütarlaste tulekut selgesti näha. Apteek asetses just kiriku vastas ja Magnus Laatre oli proviisoriga juba vanast ajast hää tuttav.

„On see aga ka nuhtlus vanal õpetajal!“ ütles Magnus Laatre apteeki astudes.

„Mis nimelt?“ küsis rohuteadlane.

„Istuda säärasel kevadõhtul kolmekümne noore tütarlapse ees ja jutlustada jumalasõna.“

„Jah,“ vastas proviisor. „Aga pole naljaasi neil tütarlastelgi kuulata kuiva jumalasõna ja vastata nahkseile küsimusile huultega, mis kipitavad suudluste järele.“

„Ja sääljuures on päeval vihma sadanud ja loodus otse pakatab värskusest,“ vastas Laatre istet võttes.

Päike paistis läbi paplite ja langes Magnus Laatrele otse kuklasse, nagu kahetsedes, et notari kirjutajal olid hoopis tihedamad juuksed ja piimaühingu raamatupidajal polnud veel ainustki halli juust pääs, kuna pangaametniku pää otse kirjendas hõbehallist.

„Olen kimbus,“ ütles Magnus Laatre proviisorile ja piilus aknast kirikuaeda. Pastoriproua seisis ikka veel kirikumõisa trepil ja ootas kannatlikult võimalust, et olla mures noorrahva moraali pärast.

„Puudujäägid pangas?“ küsis proviisor irooniliselt.

„Oh ei, ülejäägid südames!“ ohkas Magnus Laatre ja mõtles käole, kes kunagi pesa ei tee.

„Armastan kolme tütarlast ega tea oma suureks õnnetuseks, kes neist on kõige armsam.“

„Ja sääljuures,“ oli nüüd proviisori kord ütelda, „on Magnus Laatre lagipää juba kirju... juba kirju — nagu harakas kullavargil.“

Ta pistis sõrmed oma medikamentidest üle leti sõbra juustesse ja hirnus saatanlikult.

„Lori!“ vastas Laatre, tõmbas aga ometi oma pää reetlikust päikesepaistest varju.

„Veendu!“ vastas sõber ja Magnus Laatre kummardus rohuteadlase peeglist vaatama oma halle juukseid just sel silmapilgul, kui kirikuaiast hakkas kostuma leeritüdrukute noort kilkamist.

„Kirju nagu harakas kullavargil!“ pomises Magnus Laatre. Leeritüdrukud valgusid lajali maanteel ja Laatre laskis nad jumalarahus mööda. Ta ärkas alles siis, kui aleviku ainus ja pikakoivaline üliõpilane keppi keerutades tütarlastele järele ruttas. Siis läks Laatre koju, vagus ja järelemõtlik nagu eunuk. Sel ööl kukkusid jälle käod, kuid tal polnud nendega vähematki tegemist. Ja niikaua aus peetud paradoks minetas oma vaimukuse, muutus õieti tarvitamiskõlbmatuks.

Selle lohutu öö möödudes oli Magnus Laatrele selge, et kägu tahab nüüd ükskord pesa ehitada. Ta oleks nüüd meelsasti andnud käest oma seni nii kalliks peetud vabaduse, ent ta armastas paljusid ja tal oli raske valida. Õigupoolest küll arvas ta, et teda paljud armastavad. Küsimus oli korraga hirmus tõsine ja Magnus Laatre arvas, et talle igal öösel halle juukseid järjest juure tekib.

Siis luges ta ühel valgel suveööl oma halle juukseid ja sai neid terve saja. See arv oli seda kohutavam, et pangaametnik ei evinud selliseid tihedaid juuksesalku, nagu kunagi notari kirjutaja. Notari kirjutaja oleks võinud veel üsna muretu olla, kui ta juuksetihnikutes sada halli juust oleks leidnud. Ja kui ta seni oli arvanud, et teda paljud armastavad, hakkas ta nüüd kahtlema, kas teda enam ükski armastab. Ning ta hakkas igatsema seda ainust ja selle ühe armastust. Küsimus oli nüüd veelkord hirmus tõsine, kuna oli vaja selgitada, kes teda kõige tõsisemalt armastas.

Kuid ühel järelmõtlikul tunnil ta leiutas idee, millest arvas, et see on niisama vajumikas, kui ta kunagine ja nüüd jäävalt mahamaetud paradoks. Ja samal päeval pangast väljudes ta kõlgutas oma kübarat muretult sõrmede vahel. Tuul mängis ta juustega ja päike otsis säält hõbehalle kiude, et neid kõikidele näidata. Ent härra Magnus Laatre jalutas kirikumõisa ees maanteel endasse süvenenult ja rahulikult.

Sel õhtul kohtas ta väikese isand Libri tumedapäist tütart ja nad tegid jalutuskäigu vabasse loodusesse. Sää! härra Magnus Laatre ütles käokukkumiste sekka kurvalt:

„Loodus jääb igavesti nooreks, kuid inimene vananeb — minu pää on juba hall!“

Väikese isand Libri kaunis tütar vaatas Laatrele üpris kohkunult.

„Teie vist ei usu,“ ütles Laatre ja kummardas neiu ette oma pää, nagu oleks ta tahtnud seda ikkesse panna.

„Tõepoolest,“ ütles neiu. „Kas on see juba vanadusest?“

„Jah, muidugi,“ vastas Magnus Laatre ja neiu jäi tummaks.

„Palun,“ segas Magnus Laatre viimaks seda piinlikku vaikimist, „kui palju on mul juba halle juukseid?“

Nad istusid ühele haljale künkale täis nurmenukke ning neiu andus hoolikalt oma ülesandele. Ja käod kukkusid ja kukkusid ega mõtelnudki pesaehitamisele.

„Sadakakskümmend halli juust,“ ütles neiu lugemist lõpetades.

„Alles paari päeva eest oli sääl ainult sada,“ ütles Magnus Laatre ja taipas, et see õiglane hing teda põrmugi ei armastanud.

Järgmisel õhtul, kui Laatre kohtas oma teist südamearmastust, seisis pastoriproua jälle kirikumõisa trepil ja väikese isanda Libri tumedapäine tütar naeratas jälle möödunemisel kahjurõõmsalt. See teine oli rikas pärija, tedretähnilise ninakesega pagaritütar, pehme ja priske nagu hästi paisunud timpsaiake. Nad jalutasid jälle vabasse loodusesse ja jälle ohkas Magnus Laatre ja jälle rääkis ta looduse igavesest noorusest ja oma hallidest juustest. Kui seegi tütarlaps kokkus sellest uudisest, palus Laatre tedagi, et neiu ta hallid juuksed loeks.

Kuid see tütarlaps lõpetas lugemise, kui oli jõudnud sajani, ta ütles: „Mis kasu on nende lugemisest, parem juba lubage, et tõmban need kõik välja.“

Kuid Magnus Laatre ei lubanud seda, ta raputas pääd ja vastas kurvalt:

„Oh ei, säääl pole ju neid enam kuigi palju.“

Siis soovitas neiu talle osta värvi ning Laatre oli tänulik, et teda pisutki armastatakse.

Ent seegipärast ta ei astunud järgmisel päeval apteeki, vaid tahtis katsetada kolmandaga, keda armastas. See oli tütarlaps metsast, kelle juus oli kuldkollane, nagu oleks sinna vangistatud päike ja kelle silmades õitses sinine meeleespää. Nad kohtasid üksteist mägede vahel laanes, kus tütarlaps karja hoidis.

„Aga,“ hoiatas Laatre, kui nägi neiu silmis suurt rõõmu, „mu juus on hall nagu harakas kullavargil.“

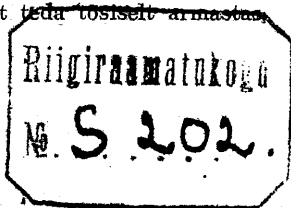
„Kullavargil?“ küsis neiu.

„Jah, näe,“ jatkas Laatre, „kuidas hallid juuksed varastavad mu noorust. Tahtsin paluda sind, et sa loeksid, kui palju mul neid juba on.“

„Ma ei näe ühtki halli juust,“ vastas see tütarlaps. Ja kui ta asus muretult ning rõõmsalt mängima Magnus Laatre juustega, punastus päike ja peitus rünkpilve varju.

Kiidetud olgu hallid juuksed, sest alles need annavad mehele õiguse kõige suuremaks ja ilusamaks armastuseks. Ja kiidetud olgu noorus, kes neid armastab, ja kiidetud olgu taevas ning maa, mille säädustes see ette nähtud.

Nõnda mõtles Magnus Laatre ja talle oli selge, et see neiu metsast teda tõsiselt armastab.

Raamatu-aasta puhul alandatud hindadega soovitame
oma kirjastuse väljaandeid

PROSPER MÉRIMÉE: Lokis

Leedu legend

Hind enne 50 senti, nüüd 25 senti

**Eesti autoreid: Ella Pastak, Juhan Aud,
Arthur Roose, Aug. Vallner. Novellid**

Hind enne 40 senti, nüüd 25 senti

**Välisautoreid: Maupassant, de Musset
Mérimee, Dreiser, Ezerinš, Erss**

Hind enne 75 s., nüüd 25 s.

Makske raha Kirjastus Olioni jooksvale arvele nr. 556
ja raamatud saadetakse Teile tasuta kätte

KIRJASTUS OLION TALLINNAS

Kaunimaid ning väärtuslikumaid koguteoseid kunsti ja kirjanduse alal Eestis on kuukirja

Olion'i

aastakäigud kalingur-kuld-köites

Olion 1930 — Kr. 9.50

„ 1931 — „ 7.50

„ 1932 — „ 6.—

„ 1933 — „ 5.50

„ 1935 — „ 5.—

On veel vähesel arvul saada endiste aastate üksiknumbreid komplektide täiendamiseks hinnaga Kr. 0.35 kuni Kr. 1.—

Võetakse vastu köitmiseks ja puuduvate üksiknumbritega täiendamiseks endiseid OLIONI aastakäike

Tellimistega pöörduge otse Kirjastus Olion'i talituse poole

Tallinn, Rataskaevu 6—2, tel. 446-52

Posti jooksev arve Nr. 556

Ilmus Kirjastus Olion'i eriväljaanne käsik. alusel
ERVIN UIBO

Kuldkörte igatsus

Ühe noore idealisti rahvuslikult häälestatud igatsusi
ja unistusi

Saada ainult Kirjastus Olioni talitusest hinnaga Kr. 1.50 ühes postil saatukuludega

Illustreeritud
kuukiri

OLION 1936

kuues
aastakäik

Kunst — Kirjandus — Omakultuur —

Ilmub kord kuus — 12 suurt numbrit aastas

Vastutav toimetaja: **G. Naelapea.**

OLION oli ja on kõige täiuslikum illustreeritud **kunsti ja oma-**
kultuuri ajakiri Eestis.

OLION haarab kõike, mis tõeliselt puudutab **elu arengut, kõike,**
mis **olnud ja on.**

OLION 1936. aastal kavatseb rõhku panna ka meie *naabermaade*
ja teiste *võõrasrahvaste kultuuriliste eluavalduste* jälgi-
misele, tutvustada oma lugejaid ka teiste maade saavutus-
tega nende kirjanduse, kunsti, rahvuskultuuri aladel.

1936. aasta jooksul ilmub mitu OLIONI luksuslikku erinumbrit.

Kuukirja OLION 1936

tellimise hind on ühes posti saatekuludega

12 kuuks — Kr. 5.—

6 " — " 2.50

3 " — " 1.50

1 " — " 0.50

Üksik number 50 senti

Illustr. kuukirja OLIONI tellimisi võtavad vastu:

Olioni talitus Tallinnas, Rataskaevu 6-2, tel. 446-52, posti j. a. 556.

Eesti Telegraafi Agentuur

ETA — Tallinn, Vana Posti 1

Reklaam osakond, tel. 447—02.

Tellimiste " " 447—04.

Ajakirjanduse
Keskladu

„**Pressa**“ — **TARTU,**
Rüütli 11, tel. 958, pk. 149

Osakonnad:

TALLINN, Rataskaevu 5, tel. 435-16, postk. 427.

NARVA, Hermanni 11, tel. 276, postk. 6.

VILJANDI, Tartu 3. postk. 56.

Illustreeritud kuukirja **OLION 1936** võib tellida
igast Eesti Vabariigi postiasutusest.

Kir

Tall

Tel. 446-

S 202

Kirjastab ja annab välja

Illustreeritud kuukirja

„OLION“,

Raamat-ajakirja

„HUVITAV RAAMAT“.

Projekteerib ja kirjastab kunstiteoste reproduktsioone ja iluväijaandeid ka era-tellimistel.

Valmistab trükitööde (ja reklaami) maitsekaid kavandeid. Omab rikkaliku kogu klisheid kunstiteostest, riigi-, seltskonna- ja kultuurtegelasist, sündmusist, auhinnatud fotodest, eesti kunstnike valmistatud raamatute ilustusi, vinjette jne. Klisheede laenutamine, ost ja müük.

Kinnitus-Aksia-Seltsi „EESTI UNIONI“ ja KIRJASTUS OLIONI vahel sõlmitud lepingu põhjal 12-st detsembrist 1935. a.

on iga kuukirja OLION 1936. aasta tellija, kes kuni 31. märtsini 1936. a. annab ära tellimise ja tasub täielikult Kirjastus OLIONILE aastatellimise raha Kr. 5.—. tellimisaja kestvuseks

kindlustatud

Kinnitus-Aksia-Seltsis „EESTI UNION“ kehaliste õnnetuste vastu
surma juhuks summas Kr. 250.—
invaliidsuse juhuks „ „ 250.—

Majandusministeeriumi poolt 7. 3. 1931. a. kinnitatud üldtingimuste alusel üksikute isikute õnnetusjuhuste kinnitamiseks.

1. aprillil 1936. ä. Kirjastus OLION

loostb välja kuukirja OLION 1936. aasta tellijate aastapreemiaga — 1. apr. 1936. a. kuni 1. apr. 1937.

täieliselt tasutud Kinnitus A/S. Eesti Unioni 2 pollis

1) Elukinnitus surmajuhuks — Kr. 5000.—. 2) Õnnetusjuhuse vastu kindlustuse — surma juhuks — Kr. 10.000.—. invaliidsuse juhuks — Kr. 10.000.—.

Lähemalt nende kohta leiate OLIONIS Nr. 17/18 1936

Nõudke illustreeritud prospekte ja kindlustustingimusi — saadame

KIRJASTUS O.

Kaas trükitud O. Zwetkowi trükikojas, Tallinn, Vene 1.